

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

HANA SYPTÁKOVÁ

III. ročník bakalářského studia – prezenční studium

Obor: český jazyk – základy společenských věd

MOTIVY NÁSILÍ A SMRTI V DÍLECH MILOŠE URBANA

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

OLMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13. 4. 2010

.....

vlastnoruční podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, a také všem svým blízkým za podporu v době psaní.

OBSAH

ÚVOD	5
1. OSOBNOST A TVORBA MILOŠE URBANA.....	6
1.1 Autorův životopis	6
1.2 Autorova tvorba	7
1.2.1 Postmodernismus a gotický román	7
1.2.2 Přehled tvorby	8
1.3 Jazyková rovina Urbanových textů.....	14
1.4 Poetika Urbanových textů	16
2. TVORBA MILOŠE URBANA OČIMA KRITIKŮ	18
3. ANALÝZA MOTIVŮ NÁSILÍ A SMRTI VE VYBRANÝCH DÍLECH MILOŠE URBANA.....	21
3.1 Teorie motivu	21
3.2 Smrt v literatuře.....	23
3.3 Sedmikostelí.....	24
3.3.1 Shrnutí	27
3.4 Stín katedrály	28
3.4.1 Shrnutí	31
3.5 Santiniho jazyk.....	31
3.5.1 Shrnutí	33
3.6 Mrtvý holky	34
3.6.1 Shrnutí	37
ZÁVĚR	38
POUŽITÁ LITERATURA	40
POZNÁMKY	43
PŘÍLOHY	45

ÚVOD

V této bakalářské práci se budu zabývat dílem současného českého autora Miloše Urbana, především s přihlédnutím k motivům násilí a smrti v jeho tvorbě. Pokusím se tyto motivy ve vybraných dílech vyhledat, zjistit a zformulovat, zda jsou tyto motivy v Urbanově tvorbě čistě náhodné nebo zda jsou to pro tohoto autora motivy základní a typické, jestli se motivy v konkrétních dílech proměňují a jakou mají funkci. Dále mě bude zajímat, jak Miloš Urban s motivy násilí a smrti pracuje, jakým způsobem je zobrazuje, zda převažuje konkrétní využití těchto motivů. Budu pracovat s romány *Sedmikostelí*, *Stín katedrál*, *Santiniho jazyk*, a jedinou povídkovou knihou *Mrtvý holky*.

Hlavním důvodem, proč jsem se rozhodla ve své bakalářské práci zabývat tvorbou Miloše Urbana je to, že mě fascinuje její mnohohrstevnatost, spojení historie a současnosti, velké množství odkazů k jiným dílům. Již po prvním přečteném románu *Santiniho jazyk* mě jeho zpracování smrti zaujalo a dále mě zajímalo, jak se s tímto motivem vypořádá ve svých ostatních dílech.

Nejprve ve zkratce nastíním autorův životopis. Budu se věnovat všem Urbanovým knihám, zmíním jejich obsah i význam v celkovém kontextu jeho tvorby, v podkapitolách se objeví i analýza jazykové a kompoziční výstavby Urbanových próz. Zmíněna bude i spojitost jeho tvorby s postmodernismem a gotickým románem. Kapitulu věnuji obecnému chápání násilí a smrti, jejich pojetí a spojením s literaturou. Následovat bude podrobnější analýza hledaných motivů ve vybraných dílech.

Moje bakalářská práce je založena především na teoretických poznatcích. Ovšem v místech, kde to bude vhodné a žádoucí, se v práci objeví praktické ukázky s rozбором konkrétních textů Miloše Urbana.

O Miloši Urbanovi ani o jeho díle nebyla dosud vydána žádná biografická kniha, a proto budu ve své práci využívat především recenzí jeho knih, odborných článků a rozhovorů. Součástí přílohy je i vlastní rozhovor s autorem, vytvořený jen pro tuto bakalářskou práci. Jelikož nedílnou součástí Urbanova díla je také grafická podoba knih, budou v příloze uvedeny i všechny jejich obálky.

1 OSOBNOST A TVORBA MILOŠE URBANA

1.1 Autorův životopis

Autor několika románů a povídek a překladatel Miloš Urban se narodil, stejně jako jeho bratr Martin, 4. října 1967 v Sokolově. Část života, konkrétně léta 1975- 1979 prožil s celou rodinou na československé ambasádě v Londýně, kam byl jako řidič vyslán jeho nevlastní otec, zaměstnanec ministerstva zahraničí. Po návratu domů do Čech začal v roce 1982 studovat na gymnáziu v Karlových Varech, kde v roce 1986 odmaturoval. V témže roce nastoupil na Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor moderní filologie se zaměřením na literaturu na katedrách nordistiky a anglistiky. Po dokončení studia v roce 1992 Urban absolvoval roční stáž na univerzitě v Oxfordu. V letech 1992-2000 pracoval na pozici redaktora v nakladatelství Mladá Fronta. Od roku 2001 působí jako redaktor v dalším nakladatelství Argo, které je zároveň výhradním vydavatelem jeho knih.

Jako spisovatel Urban debutoval románovou mystifikací *Poslední tečka za rukopisy*, kterou vydal v roce 1998 pod pseudonymem Josef Urban. Druhé vydání v roce 2005 vydal již pod svým skutečným jménem. Jeho další romány *Sedmikostelí*, *Hastrman*, *Paměti poslance parlamentu*, *Stín katedrály*, *Michaela* (pod pseudonymem Max Unterwasser), *Santiniho jazyk* byly přeloženy do více než šesti světových jazyků, na romány *Hastrman*, *Sedmikostelí* a *Santiniho jazyk* jsou prodána i filmová práva. Jako jediný český autor se zúčastnil mezinárodního projektu Mýty, které iniciovalo britské nakladatelství Canongate spolu s dalšími 35 vydavatelskými z celého světa. Do tohoto projektu přispěl novelou *Pole a palisáda* s podtitulem „Mýtus o kněžně a sedlákovi“. Miloš Urban dále napsal i dvě divadelní hry *Trochu lásky* a *Nože a růže*. Hra *Nože a růže* byla uváděna v Divadle Na Zábradlí v rámci projektu Československé jaro, v letech 2005-2006. Jediný povídkový soubor *Mrtvý holky* vyšel v roce 2007, nejnovější román *Lord mord* v roce 2008. Jeho povídky byly otištěny i v několika časopisech, například v časopise Host i v povídkových knihách z edice Česká povídka nakladatelství Listen.

U příležitosti přizvání České republiky do Evropské unie v roce 2003 přednesl Urban na Knižním veletrhu v Lipsku esej *O Barvách, hranicích a horizontech* (vyšlo německy). V roce 1996 získal Cenu Mladé fronty za překlad knihy Juliana Barnese *Flaubertův papoušek*. O rok později i se svoji ženou Lenkou dostal tvůrčí prémii Obce překladatelů za

překlad románu *Navrácená milost* od Rose Tremaineové. Za román *Hastrman* obdržel Urban v roce 2001 cenu Magnesia litera za nejlepší knihu roku v kategorii próza. Poslední román *Lord Mord* skončil v roce 2008 na třetím místě v soutěži NEJKRÁSNĚJŠÍ KNIHY ROKU 2008 v kategorii Krásná literatura. Novela *Pole a palisáda* vyšla i jako audiokniha na mp3 a namluvil ji Josef Somer. V letošním roce 2010 se začal natáčet film podle knihy *Santiniho jazyk*, ke kterému napsal scénář Miloš Urban spolu s Tomášem Končinským, režie se ujal Jiří Strach a hlavní role byla svěřena Davidu Švehlíkovi. Na podzim letošního roku má také vyjít nový román *Boletus Arcanus*.

1.2 Autorova tvorba

1.2.1 Postmodernismus a gotický román

V souvislosti se jménem Miloš Urban bývá často zmiňována tzv. postmoderní literatura a pojem gotický román. Postmoderna užívá vyprávěcích postupů, které vedle sebe kladou nejméně dva samostatné či odlišné světy. Literární dílo tak bývá dvojité kódováno nejen vzhledem k dějové a motivické rovině, ale i v souvislosti s užitím jazyka, což vede k tomu, že určité pasáže knihy umožňují více výkladů. Postmoderní autoři se snaží nastínit a objasnit možnosti vzájemné existence rozdílných postojů a přístupů, při tom hraje významnou roli nahodilost a pomíjivost. Autoři udržují čtenáře v neustále nejistotě, co je skutečnost a co jen zdání. Typickými a základními prostředky výstavby postmoderního textu tak často bývá aluzivnost, intertextualita a palimpsestový způsob tvorby. Všechna vysvětlení skutečnosti jsou brána jako možné výklady, nikoli jako objektivní pravda a všechna tato tvrzení jsou jen součástí jazykových her.¹ Typickým představitelem postmoderní literatury ve světě je Umberto Eco a jeho román *Jméno růže*, v české literatuře k ní bývá řazen Milan Kundera, Michal Ajvaz, Daniela Hodrová. K rozmachu postmodernismu dochází v české próze v 90. letech 20. století, a do tohoto proudu bývá řazen právě Miloš Urban. Z jeho díla je k postmodernismu zařazen především román *Hastrman*, díky typicky postmodernímu spojení s mýty. Stejně tak se mytologie, především slovanská, objevuje v novele *Pole a palisáda* a

¹ ŽILKOVÁ, Zdenka. *Svět románů Miloše Urbana*. Brno, 2008. 35 s. Diplomová práce. Ústav české literatury a knihovnictví - Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

také v jeho prvotině *Poslední tečka za rukopisy*, ve kterém ožívá největší mýtus 19. století – spor o původ Rukopisů. Pozornějšímu čtenáři ale jistě neunikne, že potom, co jsme si výše načrtly hlavní prvky postmodernismu, můžeme k tomuto směru zařadit svým způsobem všechny Urbanovy knihy.

Gotický román, také nazýván román hrůzy, je variantou románu, typickou pro anglickou literaturu – za průkopníka tohoto žánru je považován Horace Walpole a jeho román *Otrantský zámek* z roku 1764. Žánr se stal brzy velmi populární, protože jeho charakteristickými rysy jsou napínavé vyprávění s dobrodružnou zápletkou, strach a děs, prvky které jsou pro člověka vždy přitažlivé a fascinující. Autoři těchto románů také často čerpají z mytologie i středověkých legend, velký vliv měl i romantismus. Příznačnými prvky gotického románu jsou nadpřirozenost, grotesknost, bizarnost, hrůza a schematičnost. Takto jsou pojaty i postavy, na jedné straně jsou postavy zástupci špatnosti a zla, na druhé straně zástupci dobra a ctnosti. Mnohdy je použita symbolika protikladných dvojic a jejich záměna. Oblíbené jsou postavy šlechticů, duchů a jeptišek, vždy se vedle pánů objevují i jejich sluhové. Se zpracováním gotického románu se v českém literárním prostředí setkáváme například v *Krvavém románu* Josefa Váchala, v dílech Ladislava Klímy i romanetech Jakuba Arbesa. Inspirovali se jím i mnozí pováleční autoři ovlivnění postmodernismem, například Ladislav Fuks nebo Jan Křesadlo. V Urbanově díle se vyznačuje gotickou stylizací nejen román *Sedmikostelí*, ale mnoho gotických náznaků má v sobě i *Stín katedrály* a *Santiniho jazyk*.²

1.2.2 Přehled tvorby

Prvotinou Miloše Urbana se v roce 1998 stala románová mystifikace *Poslední tečka za rukopisy* s podtitulem „*Nová literatura faktu*“, který vydal pod pseudonymem Josef Urban. Autor v tomto díle dochází k šokujícímu odhalení o původu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského, literárních památek, o jejichž pravdivosti se vedly dlouholeté spory. Knihou provází dva vědečtí pracovníci – zástupce ředitele Institutu české filologie, literární historik Josef Urban a jeho spolupracovnice Marie Horáková. Hlavní hrdina se podílí na přípravě

² DOVRTĚLOVÁ, Michala. *Gotický román a jeho proměny v próze Miloše Urbana*. Pardubice, 2009. 68 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filosofická.

výstavy k výročí Masarykova vystoupení proti Rukopisům a právě Marie ho nakonec upozorní na jisté nejasnosti v této kauze. Pro získání dalších informací se oba vědci rozhodnou prozkoumat pozůstalost jednoho z údajných autorů Rukopisů, Václava Hanky. Najdou čtyři dopisy z Hankovy korespondence, z nichž se jako nejdůležitější ukáže být poslední čtvrtý. Jeho obsah je odhalen v poslední kapitole, což je vlastně faksimile úvodu k habilitační práci Poslední tečka za rukopisy. Píše se v něm, že pouze dvě ze všech našich slovanských památek jsou pravé, a to ty, které jsou pod levým rohem na předešlé označeny skvrnou blankytné modři. Josef Urban tedy postupoval podle návodu a zjistil, že označeny jsou svazky s názvy Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský. Z nejasností ohledně památek vydaných Václavem Hankou tedy jasně vyplývá, že všechny památky kromě Rukopisů jsou padělané a že autoři padělků byli právě Václav Hanka a Josef Linda. Dále je v habilitační práci odhaleno, že tito dva autoři byli ve skutečnosti ženy - Hannelore Vierteilová a Linda Janowitzová. Výchovy těchto dívek se ujala Magdalena Dobromila Rettigová, a aby jim umožnila vzdělání rozhodla, že se budou vydávat za chlapce. Na tomto největším podvodu 19. století se však překvapivě podílela i Božena Němcová, malíř František Horčíčka a John Bowring. Úvod k habilitační práci i celá kniha končí prohlášením a poděkováním PhDr. Josefa Urbana, ve kterém prohlašuje, že je jediným autorem habilitačního textu, a že výsledky jsou dílem jeho vlastního bádání. Nikde už není zmínka o Marii Horákové, která mu po celou dobu pomáhala.

Druhou knihou, naprosto odlišného žánru je román *Sedmikostelí* (1999) s podtitulem „gotický román z Prahy“. Urban se v tomto díle mimo jiné rozhodl vyzdvihnout jeden ze žánrů literatury 19. století – gotický román. V něm se mu podařilo spojit nejen zajímavý dobrodružný děj a děsivé vraždy, ale také historický místopis staré Prahy přibarvený lehkou erotikou. Svědkem vražd se stává nedostudovaný historik, špatný policista a snílek Květoslav Švach. Neúspěšný muž, který se ve své osamocenosti až příliš často obrací do minulosti. Při vyšetřování záhadných vražd se mu stává pomocnicí neméně záhadná policejní kolegyně Rozeta Bělská. Díky těmto vraždám se Švach seznamuje i se šlechticem Matyášem Gmündem, potomkem pánů z Hazmburka a jeho podivným pomocníkem Raymondem Prunclíkem. Zámožný šlechtic má v plánu jaksi goticky přebudovat architektonicky nevhodné stavby, především kostely a navrátit tak Prahu do doby Karla IV. A jako svého průvodce a doprovod po těchto stavbách si vybere právě Švacha. Zpočátku Gmünd vypadá

jen jako podivný milovník historie a především gotiky, který si Švacha vybral náhodně, v závěru je ale odhalen jako naprosto posedlý člen Bratrstva Božího těla.

Urbanovým třetím dílem se stal román *Hastrman. Zelený román. (2001)* Kniha je rozdělena do dvou částí, přičemž v první části je zachycen Hastrmanův život v severních Čechách v době doznívajícího baroka, zatímco druhá část se odehrává v nedávné minulosti na konci 20. století. První část románu Hastrman je obohacena o řadu pohanských mýtů a lidových obřadů, ve druhé se dokonce vyskytuje i hrozba terorismu. Vypravěčem a zároveň hlavním hrdinou je Johanes Salmon, baron de Caus, hastrman, který v knize představuje přírodní živel. Nedá se tedy říci, zda je dobrý či zlý. Příběh začíná návratem hastrmana na jeho panství, aby vyčistil zdejší vody. Po čase se sblíží s obyvateli Staré Vsi, především ho zaujme venkovská dívka Katynka. Tato dívka se v rozporu s křesťanstvím pokouší obnovit staré pohanské zvyky. Hastrman se do Katynky zamiluje a ze žárlivosti utopí jejího milého, Jakuba. Tímto začíná místní kněz Fidelius postupně odhalovat jeho pravou totožnost a hastrman je nucen stále více se skrývat, protože i lidem už začali být podivné úkazy v kraji podezřelé. Nakonec se za kraj obětuje právě Katynka, již hastrman znásilní a navždy nechá spát ve starém sklepení v rybníku. Ve druhé části se hastrman do kraje vrací a snaží se zabránit těžbě kamene na hoře Vlhošti. Spojuje se s ekologickou organizací Děti Vody, která stejně jako on chce obnovit Starou Ves a těžbu zastavit. Postupně přichází na to, že mírovými prostředky ničeho nedosáhne a přichází ke slovu ekoterorismus – odstřelí drtičku a rypadlo, postupně vraždí všechny, kteří mají s těžbou na Vlhošti něco společného. Když je konečně těžba díky zásahu Děti Vody na radnici ukončena, hastrman probouzí i Katynku a doufá, že snad budou žít spolu. Ta se ale zamiluje do vedoucího Děti Vody Tomáše Mora. Celá kniha končí v okamžiku, kdy Katynka proti hastrmanovi pozvedá rituální kostěný srp a usekne mu hlavu.

Paměti poslance parlamentu (2002) jsou autorovou čtvrtou knihou. A její podtitul *Sexyromán* jasně vypovídá, že je protkán množstvím erotických motivů. Sám autor o ní mluví takto: „Samozřejmě jsem věděl, že novela jako PPP bude chápána jako úlet, jako projev Urbanovy dětinské nezralosti, ale řekl jsem si, že mám nejvyšší čas napsat takové

dílko. Není to umělecké dílo, ale možná je to jedno ze znamení doby. O to mi šlo.“³ Kniha je povedenou satirou na naši politickou scénu, ale také do určité míry milostnou novelou. Od začátku jsme svědky, jak se zdá, běžných i když poněkud nechutných, politických praktik parlamentní demokracie ovládané Varanem, šéfem „Konzerv“ a Becherem, šéfem „Sociálek“. Na pozadí tohoto se odehrává milostný příběh - ústřední dvojici tvoří nejmenovaný pětadvacetiletý poslanec za „Sociálky“, který vystupuje v roli vypravěče, a poslankyně za opoziční stranu Eliana Dimitrovová. Celou novelou prostupuje motiv ohně – oblíbený nápoj Dimitrovové koktej Molotov, rudá barva jejího auta i plynojem neustále vyhrožující výbuchem. Vše končí triumfující katastrofou, která se zrodila v hlavě Dimitrovové, poté, co se příběh přesune ze „City“ do přírody Středohoří – podpálení Parlamentu.

Stín katedrály. Božská krimikomedie. (2003) Hned na prvních stránkách, této v pořadí páté knihy Miloše Urbana, se stáváme svědky vraždy v katedrále svatého Víta. K ní se, ne úplně omylem, připlete podivínský kunshistorik Roman Rops. Vyšetřováním případu je pověřena mladá policistka Klára Brochová a hlavním podezřelým se stává právě Rops. Ten totiž v den vraždy dostává záhadný dopis, ve kterém je vyzván, aby do katedrály přišel. Postupně vychází najevo, že je nevinný ale s případem má mnoho společného a do pátrání po vrahovi i autorech záhadných značek na katedrále se pouští společně s Klárou. V podstatě celý děj se odehrává na půdě svatovítské katedrály nebo se okolo ní alespoň všechno točí. Dějem od začátku prochází poněkud tajemná Sidonie Brochová, bývalá Ropsova manželka. Ten je její osobou až nezdravě posedlý, uctívá ji téměř jako bohyni a stále má doma na zdi její obraz, který mu slouží zároveň jako jakýsi oltář, kterého není schopen se zbavit. Stejně tak není schopen navázat žádný normální vztah s jinou ženou, což poněkud špatně nese právě policistka Klára, kterou Rops přitahuje. Samozřejmě v knize vystupují i další postavy, především duchovní Julius Maler, mnich Benon, starožitník Unterwasser, kameník opravující katedrálu Fulcanelli a jeho pomocníci. Kromě již zmiňované vraždy hned z počátku knihy se stanou ve spojení s katedrálou ještě další dvě. A hlavním tématem se tedy

³ HRABAL, Jiří. „Nevím, proč bych měl být slušným autorem.“ Rozhovor s Milošem Urbanem. *Aluze*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 43-48. ISSN 1212-5547.

stává vypátrat, kdo je vrah. Autor nechává čtenáře v napětí až téměř do poslední stránky, kdy dojde k překvapivému odhalení.

Novelu *Michaela. Události v klášteře svatého Anděla* (2004) vydal Miloš Urban pod pseudonymem Max Unterwasser. Snad proto, že nechtěl být s tímto temným a poměrně dost pornografickým dílkem spojován. Na prvním vydání knihy byl dokonce umístěn reklamní proužek s podpisem Miloše Urbana s nápisem: „*Nejlepší horor, jaký jsem v posledních letech četl.*“ Sám Urban knihu označil za svůj nejtemnější a zároveň nejvíce náboženský text. Z počátku jde o příběh zločince, kterému na útěku dojde benzín, a proto zaklepe na dveře kláštera svatého Anděla. Tam se ho ujímá několik jeptišek, které ovšem vystupují poněkud jinak, než bychom od jeptišek čekali. Seberou zločinci, který je v knize nazýván S. klíče od auta, a vyžadují jeho poslušnost. Zároveň ho připravují na setkání s tajemnou sestrou Michaelou, již všechny slouží. S. si nejprve nepřipouští, že by bylo v klášteře něco špatně, dokonce má snad i radost, že je o něj takový zájem. Zpočátku mu přijde naprosto normální stát se milencem všech jeptišek, ale když později při kopání v ovocném sadu narazí na mrtvoly mužů, pochopí, že by se měl o svůj život zažít bát. Na útěk se ale S. nevzmůže, kdoví možná mu scény střídající se vášně a brutality vyhovují. Svému osudu ale neunikne.

Santiniho jazyk. Román světla (2005) je podle některých kritiků nejslabší knihou, ve které se opakují již vyčerpané motivy: Jiří Zizler mluví o hříčkovitém samoučelu a umělosti⁴, Ivan Adamovič román pro ztrátu jeho hlubší roviny přirovnává až k váchalovskému krváku⁵. Podle mě jde ovšem o jeho nejlepší knihu, ve které se nejzajímavěji spojují výkladové části o architektuře se samotným dějem. Hrdinou je zaměstnanec reklamní agentury Stellar Brusque Martin Urmann, který od svého šéfa přezdívaného Kňour dostává zajímavý úkol – najít větu, která by mohla sloužit jako univerzální reklamní slogan. Z počátku se mu toto zadání jeví jako, dle jeho slov „pitomina“, ovšem když během prohlídky svatovítské katedrály narazí na rakev Jana Nepomuckého a průvodce ho upozorní, že jeho velkým obdivovatelem byl barokní stavitel Jan Blažej Santini zdá se, že to není zase tak špatný nápad. Okamžitě začíná v knihovně pátrat po všem, co je s tímto stavitelem spojeno. V té stejné knihovně potkává i podivnou dívku Viktorii Unterwasserovou, se kterou se už jednou potkal v metru a hlavně ho

⁴ ZIZLER, J. Cat's cradle. In A2, 2006, č.1, s. 7. ISSN 1801-4542.

⁵ ADAMOVIČ, I. Spisovatel Urban v zajetí symbolů. In *Hospodářské noviny*, 25. 10. 2005, č. 208, s. 12. ISSN 0862-9587.

zaujme její zvláštní kniha, na jejíž obálce je právě socha Jana Nepomuckého se svatozáří z pěti hvězd. Urmannovým průvodcem se stává historik Roman Rops, známý už z předchozích románů. Společně navštěvují Santiniho stavby a stávají se tak svědky brutálních vražd. Nakonec nalézají i onu zašifrovanou větu, která ovšem není použitelná pro reklamní účely. Prozradí se i vrah, kterým je Viktoriino dvojče, vyšinutá Aurelie. Konec knihy je ale v podstatě dobrý – po vrahovi nikdo nepátrá, Martin Urmann žije s bývalou kolegyní Terezou, oba se dále stýkají i s dvojčaty.

Za dílo, které se významně odlišuje od všech ostatních Urbanových textů, považuji novelu *Pole a palisáda* (2006) s podtitulem *Mýtus o kněžně a sedlákovi*. Kniha je příspěvkem do mezinárodního projektu Mýty, iniciovaného britským nakladatelstvím Canongate, do kterého se zapojilo 35 zemí z celého světa a ve kterém vycházejí nově a moderně převyprávěné pověsti a mýty vybraných autorů. Mottem projektu Mýty je věta "*Chceme ten příběh vyprávět znovu.*" Urban se pustil do převyprávění všeobecně známé, a snad i nejkrásnější pověsti o kněžně Libuši a Přemyslovi, o knize sám na konci v poznámce na závěr říká, že kniha je vědomě ahistorická a že se nesnažil vytvořit v ní nový mýtus. Velkým přínosem je, oproti klasické pověsti to, že text je doplněn o zajímavé zapojení slovanských božstev. Autor dokázal obdivuhodně zobrazit život dávných Slovanů a jejich svět plný víry v sílu přírody, v bohy i v řád a tradice.

Mrtvý holky. 10 divných povídek jsou jediným povídkovým souborem Miloše Urbana z roku 2007. Povídky vznikaly v období let 2002 až 2006 a žádná nebyla napsána přímo pro tuto sbírku, některé byly vytvořeny na zakázku, část byla otištěna v domácích i zahraničních časopisech nebo povídkových výběrech. Podle doslovu autor některé povídky pro sbírku upravil a pozměnil, pointa i vyznění se od předchozích vydání u některých liší. Ve všech povídkách, kromě *Záznamu rozhovoru se ženou středního věku* a *Vlasy*, se objevuje motiv násilí a smrti. Jasná je inspirace dílem K. J. Erbena, E. A. Poa a J. von Eichendorffa. *Záznam rozhovoru se ženou středního věku* se vymyká i zpracováním, protože se jedná o záznam čistého dialogu. V povídkách se objevují prvky nadpřirozena, podivné postavy, erotické scény. Vypravěči jsou jak ženy, tak muži, vyskytuje se ich-forma i er- forma.

Zatím posledním vydaným dílem Miloše Urbana je román *Lord Mord. Pražský román*.(2008) Sám autor na přebalu knihy uvádí, že jde o existenciální thriller z Prahy na sklonku 19. století. Lord Mord je první čistě historický Urbanův román, ve kterém vystupují i skutečné historické postavy, například vynálezce heroinu Felix Hoffmann. Vypravěčem příběhu a zároveň hlavním hrdinou je zchudlý šlechtic Karel Adam, hrabě Arco, který rád navštěvuje nevěstinec, objevuje kouzlo heroinu, šermuje v sokolovně, a jehož nejlepším přítelem je židovský obchodník Soli. Detektivní zápletky se odehrávají na pozadí asanačních prací v Židovském městě, po kterém se prochází staré židovské strašidlo Masíčko neboli Kleinfleisch a brutálně vraždí pražské prostitutky. Do tohoto neklidného období přijíždí do Prahy i Adamův bratranec Mani. Zpočátku jen všechny tři postavy veškerému dění přihlíží, ale postupně se na protestech proti asanaci i podílí – snaží se zachránit alespoň jeden barokní dům na rozhraní Starého Města a Josefova, soupeří s policií, kdo dříve Masíčka odhalí, dostane se do konfliktu s vysoce postavenými radními, stihne si k sobě nastěhovat i krásnou židovskou princeznu. A jak už to tak u Urbana bývá, konec je opět velmi nečekaný a překvapivý.

První prolog knihy tvoří citace části dobové stati Viléma Mrštíka *Bestia triumphans* z roku 1897. V epilogu se hrabě Arco setkává s černochem, který mu podává krabici ovesné kaše, čerstvou americkou novinku - symbol nové doby.

1. 3 Jazyková rovina textů

Miloš Urban je mistr ve vybírání vhodných výrazových prostředků, které čtenáře na první začtení zaujmou a donutí ho k přemýšlení. Z jazykového hlediska je velmi zajímavý román *Stín katedrály*, který je vystavěn na střídajících se promluvách dvou hlavních postav – studovaného kunshistorika a mladé policistky. Tyto promluvy jsou odlišeny jak v rovině jazykové, tak i stylistické. Historik používá někdy až spisovně neohrabané výrazy, kdežto policistka mluví zásadně nespisovným jazykem mladých lidí dnešní doby. Získáváme tak rozdílné pohledy na události, a to nejen odlišením výrazových prostředků obou postav, ale také odlišením z hlediska pohlaví. Máme tedy možnost srovnat vnímání mužského i ženského vypravěče.

*Nebyl jsem si jist, zda pro mne nadále platí zákaz opustit město, ale i kdybych chtěl před něčím utíkat, nedokázal bych to. Trapná návštěva Unterwasserova krámu, přestože nám poskytla to, za čím jsme přišli, mě znovu přesvědčila o těžkosti ba, téměř nemožnosti opustit Hradčany, pokud si na ně člověk jednou zvykne a sroste s nimi. Samozřejmě jsem co nejdřív chvátal domů. Také na Kláře bylo patrné, jak je v poslední době nesvá a jak často obrací zrak ke katedrále, jako by povinnost v nudných nížinách na pravém břehu Vltavy chtěla mít za sebou a toužila vrátit se na kouzelný vrch.*⁶

*Vysmátej jak svatoborská vopice. Takhle veselýho sem ho ještě neviděla. Byl ještě hezčí než s tím protaženým ksichtem. Předloktí měl zahojený, co sem si všimla. Jenže takovýhle chlápci strašně klamou tělem. A fak by neměli bejt bohatý - na to bych vypsala zákon. Nekupovali by si krystalický háčko a nekupovali by funebrácký vany, ani jiný hovadiny by nekupovali, ale vzali si půjčku a postavili domek a jezdili vojetým autem do práce a kupovali hovadiny svejm harantum. A druhéj zákon: měli by bejt fak jednodušší. IQ do sto deseti a víc ani ň. A hlavně žádný mrtvý milenky. Jo - třetí zákon. Třetí zákon: všímat si živejch ženskéjch. Tak pravi zákonodárnej činitel Klára B.*⁷

Urban také výrazně využívá archaických poloh českého jazyka. To je nejvíce patrné v románu *Lord Mord*. Ve vyjadřování jednotlivých postav a v popisu okolí autor volí jazykové prostředky, jako jsou například archaismy a argot.

*Zahltl mě dav uniformovaných oficiálů a aktuárů, a já si uvědomil, že stojím na špatném nástupišti. Nachomýtl jsem se k podniku, s nímž jsem neměl nic společného. Stroj vypustil páru, a když se rozptýlila, zahlédl jsem výkonného úředníka přes asanaci. Z jakéhosi stupínku se skláněl k vysokým kloboukům svých podřízených, jako by kontroloval, zda jeho muži nepáchnou a mají čisté límečky. Vedle něho stál patricijsky vyhlížející muž, v ruce držel zlaté hodinky a porovnával je s časem na nádražních hodinách.*⁸

Z řady naprosto vybočuje text *Pole a palisáda*, ve kterém je jazyk naprosto přirozeně přizpůsoben pověsti z období po příchodu praotce Čecha.

Hleděli na sebe přes žářiště, když v hlomozu bubnů a zpěvu lyr převzali čepel a věšební kost. Meč byl ponořen do plamenů. Ale ty skomíraly, a tak přistoupil mladý žrec v hazuce z ježčích

⁶ URBAN, M. *Stín katedrály: božská krimikomedie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003, s. . ISBN 20-7203-508-8.

⁷ URBAN, M. *Stín katedrály: božská krimikomedie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003, s. . ISBN 20-7203-508-8.

⁸ URBAN, M. *Lord Mord: pražský román*. 1. vyd. Praha: Argo, 2008, s. ISBN 978-80-257-0087-7

kůží a pomocí domluv a kovářského měchu se pokoušel rozdmýchat žár. Měch byl příliš velký, žrec příliš slabý, oheň se skryl mezi polena. Všichni to představení napjatě sledovali a žrec volal Striboga, aby mu přišel na pomoc. Stribog však nepřicházel a kouzelníkovi selhal hlas.⁹

Urbanův jazyk je velmi vytříbený a bohatý. Dokáže výborně vystihnout popisovanou atmosféru i skvěle navodit až hororové mrazení.

Postava škrtila sirkou, kterou svíraly prsty v černé rukavici, a osvětlila se. Černý plášť končil vysoko na krku, těsně pod hlavou. Na ní seděl klobouk. Mezi kloboukem a pláštěm nebyl krk ani obličej, byla tam flákota, tvář rudého potřhaného masa, v němž zely tři černé díry: oči a ústa. V nich byla stejná tma jako všude, kam nedosáhl chabý svit sirky, ale z toho spodního něco trčelo ven, tenký psí ocas, který sebou škubal jako lapená užovka.

Přízrak ho vyplivl na zem. „Máš mě rád?“ zaskuhral a přisunul se o krok blíž. „Podívej se, jak vypadám. Jsem Masíčko.“¹⁰

1.4 Poetika textů

Celé Urbanovo dílo je hodně mnohvrstevnaté. Výpravné pasáže jsou bohatě prokládány výkladem o architektonických památkách – v knize *Sedmikostelí* se objevuje architektura středověku, ve *Stínu katedrály* gotika, v *Santiniho jazyku* baroko a v díle *Lord Mord* se autor ve velké míře věnuje architektuře Prahy na konci 19. století. Podstatnou roli hraje mystifikace, hra se čtenářem a intertextuální odkazy k jiným, českým i světovým dílům. Často bývá příběh protkán spoustou falešných stop a náznaků. Významně využívá symbolů. Ve většině případů se příběh knihy odehrává v současnosti a hlavní hrdina pátrá po nějakém tajemství, které má určitou vazbu na minulost. Zajímavé je i autorovo využití citátů v samotném textu.

Nejčastěji se v Urbanových dílech vyskytuje kompozice chronologická, často prokládána vzpomínkami hrdiny na svou minulost.

⁹ URBAN, M. *Pole a Palisáda: mýtus o kněžně a sedlákově*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006, s. ISBN 80-7203-783-8

¹⁰ URBAN, M. *Lord Mord: pražský román*. 1. vyd. Praha: Argo, 2008, s. ISBN 978-80-257-0087-7

Ve všech románech je kladen velký důraz na výběr jmen postav. Jméno hrdiny často souvisí i přímo s autorským pseudonymem. Ve *Stínu katedrály* se postava starožitníka jmenuje Max Unterwasser a pod tímto pseudonymem vychází později novela *Michaela*. Dále se ve *Stínu katedrály* objevuje postava se jménem Rut, což je ve skutečnosti autor grafického zpracování Urbanových děl, objevuje se i přímo autorovo příjmení Urban. V románu *Sedmikostelí* Urban pojmenováním hlavní postavy naráží na jména Kafkových postav – jeho jméno Květoslav je často redukováno na pouhou iniciálu K.

Některé postavy prostupují více romány, v jednom díle jsou pouze epizodní postavou, v jiném mohou být hlavním hrdinou. Typickým příkladem je postava kunshistorika Romana Ropse, který je hlavní postavou v románu *Stín katedrály*, ve vedlejší roli se objevuje v *Santiniho jazyce* v úloze rádce hlavního hrdiny Martina Urmanna. Ten má nejen stejné iniciály jako autor, ale v povídkové knize *Mrtvý holky* je dokonce uveden jako odpovědný vedoucí.¹¹

S Urbanovými texty jsou neodmyslitelně spjaty ilustrace a grafické úpravy Pavla Růta, ten je autorem i všech bibliofilských vydání – například bibliofilie sbírky povídek *Mrtvý holky* je opatřena originální litografií, uložena v dřevěné truhle a oblečené do dámských kalhotek s originálním nápisem URBAN GIRLS. Ke knize *Lord Mord* vytvořili Urban s Růtem celkem 33 číslovaných bibliofilíí doplněných originálním grafickým listem. Zajímavou grafické ztvárnění má i novela *Paměti poslance parlamentu*, která má podobu krabičky od zápalek se škrátkem s přiloženou zápalkou.

¹¹ ŽILKOVÁ, Zdenka. *Svět románů Miloše Urbana*. Brno, 2008. 35 s. Diplomová práce. Ústav české literatury a knihovnictví - Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

2 DÍLO MILOŠE URBANA OČIMA KRITIKŮ

Po vydání první knihy *Poslední tečka za rukopisy*, kterou Urban vydal pod pseudonymem Josef Urban, se objevila vlna nadšení. Například literární historik a kritik Aleš Haman krátce po jejím vydání v recenzi pro Literární noviny ocenil především to, že je kniha „intelektuální i stylově vytríbenou ukázkou postmoderní hravé prózy a je vlastně fikcí o literární fikci a mystifikaci.“¹² I druhý román *Sedmikostelí* byl kritikou hodnocen kladně, například v časopise Respekt: „(...) Konec minulého století (stále jím je ještě století devatenácté) přinesl v tomto směru řadu jedinečných děl básnických i prozaických. Česká dekadence byla obdobím literárního rozkvětu, který se pak opakoval už jen nanejvýš dvakrát, naposledy před čtyřiceti lety. Ale i na prořídlem, vším rámusem kolem oslabeném a lidem opuštěném těle současné české literatury najdeme několik děl, jež onen dnešní pocit fin de siècle zajímavým a originálním způsobem vyjadřují, ba spoluvytvářejí. Například pozoruhodný "gotický román z Prahy", jenž jeho autor Miloš Urban nazval *Sedmikostelí*.“¹³

Pozitivní kritiku sklidil ještě i román *Hastrman*, o kterém v časopise Tvar Igor Fic napsal toto: „Autor románu Miloš Urban zprostředkoval příběh přesahující omezení naší individuální existence. Vytvořil dílo, které svým charakterem nadřazuje nad většinu současné románové produkce, založené v popisu banality, v osobní exhibici a nepokrytém kalkulu. (...) Vytvořil dílo, jehož těžiště leží za hranicemi pouhé reflektované perverze. Učinil tak jedinou možnou cestou: odvážil se najít korektiv svého vidění světa ne v sobě a nejen mimo sebe, ale především mimo nám vlastní a námi zdánlivě ovládaný svět.“¹⁴

Příznivcem Urbanovy tvorby, konkrétně románu *Sedmikostelí*, už ale není významný český literární kritik Milan Jungmann, který v Literárních novinách v oddílu Knihovnička LN uvádí: „Tento typ vyprávění má zřejmě úzký okruh vyznavačů a také si nečiní nárok na čtenářskou popularitu. Fandové této podivínské četby si ovšem přijdou na své. Autor, který je profesí anglista, se jistě s tímto typem románu dobře seznámil, vždyť gotický román přišel do našich krajů právě z Albionu. Za sebe se musím přiznat, že bych se bez těchto antikvizujících románů obešel.“¹⁵

¹² HAMAN, Aleš. Mystifikace na druhou. *Literární noviny*. 6. 1. 1999, 1, s. 11.

¹³ PEŇÁS, Jiří. Pomsta gotické duše. *Respekt*. 3.1.2000, 1, s. 12.

¹⁴ FIC, Igor. *Hastrman aneb Dej, o čem doma nevíš*. *Tvar*. 29. 11. 2001, 20, s. 1, 4.

¹⁵ JUNGMAN, Milan. Knihovnička LTN. *Literární noviny*. 27. 10. 1999, 43, s. 16.

Největší kritiku sklidil třetí román volné trilogie *Santiniho jazyk*. Alena Zemančíková pro Literární noviny zpracovala podrobnou recenzi tohoto Urbanova díla s názvem *Vraždy na posvátných místech*. A ani ona z románu není příliš nadšená: „*Autor vypráví zvláště plochým způsobem. Nezdržuje sebe ani čtenáře propracovanými motivacemi ani snahou o plasticitu postav. Vyprávění je přeplněno symboly a aluzemi, aniž se u nich čtenář pozastaví nebo povznese. Jestliže na začátku románu setrvá v myšlenkách na identičnost dvou květů růže v emauzské zahradě, později v textu, kde jde o fenomén blíženců pokrevních i duchovních, už se úvahami příliš nezdržuje, motivy bratrství a sesterství nechává „stát u cesty“ při své jízdě příběhem. Od postav odvrací pozornost k záhadě, k údajné Santiniho šifře, kterou postavy příběhu nacházejí v jednotlivých objektech a jejíž vylouštění nakonec obsahuje nejen objev tajemného Santiniho tvůrčího partnerství se šílenou sestrou, ale také osudovou větu. Proti té se ovšem všichni hrdinové románu prohřešují, neboť zní: „Konej, ale nikomu přitom neublíží.“ A tato věta pochopitelně nic neprodá. Od vydání Stínu katedrály k Santiniho jazyku uplynul rok a zdá se, že je to příliš krátká doba na dozrání dobrého románu. Důležitým motivem legendy o svatém Janu Nepomuckém je mlčení: zdá se, že Miloš Urban podlehl pokušení vyslovit tajemství Santiniho jazyka moc brzy.*“¹⁶

V postatě se všechny kritiky na toto dílo shodují – *Santiniho jazyk* je Urbanovou nejslabší knihou, ve které se pouze objevují již zažitá a čtenářem očekávaná schémata, všechny symboly a náznaky autor čtenáři vysvětlí a závěrečná pointa už není tak nečekaná a ohromující. Všichni kritici Urbanovy tvorby se však shodnou i v tom, že je to autor, který se v mnohém vymyká z dobového průměru, i přes to, že ne všechny jeho knihy mají stejnou úroveň.

¹⁶ ZEMANČÍKOVÁ, Alena. *Vraždy na posvátných místech*. *Literární noviny*. 27. 12. 2005, 1, s. 11.

3 ANALÝZA MOTIVŮ NÁSILÍ A SMRTI VE VYBRANÝCH DÍLECH MILOŠE URBANA

3.1 Teorie motivu

Při teoretickém vymezení pojmu motiv jsem vycházela především ze dvou děl - knihy Libora Pavery a Františka Všetického *Lexikon literárních pojmů*¹⁷ a *...na okraji chaosu...*¹⁸ Daniely Hodrové. Motiv (z latinského *motivus* = uvádějící v pohyb) je tematická složka díla, která se už nedá dále dělit; je to nejmenší částička tematického materiálu, což ve skutečnosti znamená, že každá věta má svůj vlastní motiv.

U analýzy rozsáhlejších děl, především epických a dramatických, je třeba v motivické výstavbě hierarchizovat a zaměřit se zejména na motivy dominantní, určující, nosné. Jejich jednotlivé tematické složky, které se objevují a zase ztrácejí, tvoří tzv. varianty (motivické varianty). Varianta nemá konstantní rozsah; její rozpětí závisí na charakteru děje a na žánru literárního díla. Varianta se potom v odvislosti na těchto činitelích pohybuje od strohé slova nebo kratičké věty až po rozsáhlou několikastránkovou dějovou scénu. Motiv může a nemusí být ukončen. Rozlišujeme tyto druhy motivů: signální, deflektivní, paradoxní, deziluzivní, falešný, imperfektivní, mysteriózní a metamorfní.

Signální motiv představuje nejběžnější způsob vedení motivu, jeho jednotlivé varianty se v textu objevují v podobě nápovědí, signálů, jež se v poslední variantě plně vysvětlují.

Deflektivní motiv se skládá z řady nápovědí, signálů, jež se v závěrečné variantě realizují; na rozdíl od signálního motivu se však realizují poněkud jiným způsobem, než bylo v průběhu motivu naznačováno.

Paradoxní motiv je motiv, jenž probíhá v určité vyprávěcí rovině, z níž v závěrečné fázi naprosto paradoxně vybočí. Jeví-li se takový motiv v průběhu celého díla nebo některé jeho části jako vážný nebo tragický, pak jeho závěrečné vybočení je komické nebo tragikomické, stejně tak komicky laděný motiv se v závěru může změnit v tragický.

¹⁷ PAVERA, L., VŠETIČKA, F. *Lexikon literárních pojmů*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1

¹⁸ HODROVÁ, D. et al. *...na okraji chaosu... : poetika literárního díla 20. století*. 1. vyd. Praha: Torst, 2001, s. 721. ISBN 80-7215-140-1

Deziluzivní motiv je vystaven na proměně iluze v deziluzi. Jeho jednotlivé varianty mají iluzivní ráz, který je podstatným způsobem narušen závěrečnou deziluzí. Zásah finální deziluze je obvykle překvapivý a pronikavý.

Falešný motiv je motiv, který postupně připravuje určité řešení, k němuž však nakonec nedojde. Jeho konečná realizace je provedena zcela jiným způsobem, než bylo průběžně naznačováno. Falešný motiv se vyskytuje zejména v próze s kriminální a v novele s tajemstvím.

Imperfektivní motiv je motiv, který v průběhu celého díla setrvává stále ve stejné rovině, dokonce i v jeho závěru, neboť imperfektivní motiv není nijak ukončen nebo završen a nic také neukončuje a nezavršuje. Je vysloveně otevřený.

Podstatou **mysteriózního motivu** je tajuplná mnohoznačnost a neurčitost, o nichž se dá jen stěží předpokládat, jaký mají smysl, kam povedou a jakým způsobem vyústí; je to motiv, nad nímž se vznáší obláček tajemství. Od signálního motivu se mysteriózní liší tím, že u signálního čtenář obvykle brzy vytuší závěrečné řešení, kdežto u mysteriózního motivu, jehož průběh je z vnějšího hlediska velmi příbuzný signálnímu motivu, je jeho podstata zahalena a čtenář až do poslední chvíle nezná jeho konkrétní smysl.

Metamorfnní motiv je motiv, který zachycuje vývojovou proměnu, odvíjející se od vstupní varianty až k variantě závěrečné. Vstupní varianta zaznamenává nejčastěji výchozí stav, jenž se v dalších variantách postupně mění. Konečný stav podává pak varianta závěrečná, která probíhající metamorfózu završuje a ukončuje. Varianta vstupní a závěrečná jsou obvykle diametrálně odlišné.

Hodrová motiv charakterizuje jako „*zvláštní způsob užití slova, věty, obrazu – takovým způsobem, který naznačuje jeho vnitřní souvislost s příběhem a smyslem díla, například prostřednictvím opakování, umístěním v jádru díla, někdy i grafickým zdůrazňováním apod.*“¹⁹ Důležité místo zaujímá motiv klíčový, v němž dochází ke kondenzaci významu, dále též vedoucí motiv, leitmotiv, který se může opakovat. Leitmotivický přístup je dle jejího názoru typickým rysem literárního díla 20. století. Motiv ale není statická jednotka, dochází k jeho proměně: „*Proměňuje se totiž v závislosti na jiném kontextu, ve kterém se při dalších výskytech ocitá, kdy se na něj nabalují nové a nové významy, postupně vyvstává nebo stále víc se problematizuje jeho význam a spolu s ním smysl celého díla.*“²⁰ Dále zmiňuje i tzv.

¹⁹ Hodrová, D. ...na okraji chaosu....: poetika literárního díla 20. století. 1. vyd. Praha: Torst, 2001. s. 721.
ISBN 80-7215-140-1

²⁰ Tamtéž, s. 725

intertextový motiv, který bývá společný pro řadu děl téhož autora či pro texty různých autorů téže či různých epoch.

3.2 Smrt v literatuře

Smrt se v literatuře objevuje od samého počátku, poukazují na ni staré mýty, vyskytuje se v nejstarších literárních památkách, jako je Bible nebo Epos o Gilgamešovi. Mnozí autoři se nejprve snaží smrt úplně popřít nebo ji obelstít, aby ji v konečné nakonec nějakým způsobem přijali. Jedinečným dílem, zamýšlejícím se nad životem, smrtí i posmrtným životem se stala Božská komedie Dante Alighieriho. Nad významem smrti, ale také života se v 17. století zamýšlel i Angličan John Milton ve svém teologicko-epickém vyprávění *Ztracený ráj*.

Zvyšující se zájem autorů o téma smrti se, konkrétně v české literatuře, začíná objevovat ve větší míře na počátku 20. století, zejména proto, že toto století představuje velkou míru znevážení lidského života. Smrt a násilí zaujímal významnou roli v dílech inspirovaných válkou a tematikou koncentračních táborů, kde smrt šla ruku v ruce se strachem, samotou a beznadějí. Tyto pocity se promítli i do dvou vzniklých myšlenkových směrů – nihilismu a především existencialismu – které vyjadřují odsouzení člověka k životu, který si nevybral a možná ani nechtěl, a tento člověk má taky jedinou jistotu a tou je právě smrt. Po druhé světové válce došlo ke zlomu – smrt začala být zobrazován především jako vykoupení či vysvobození z utrpení.

Narazíme na knihy, ve kterých se smrt objevuje jen jako epizodní motiv. U některých žánrů se však smrt a násilí přímo očekávají, především v detektivních nebo hororových příbězích.

Při zobrazování smrti autoři často vycházeli i z lidové tradice, podle které měla smrt určitou konkrétní podobu personifikované osoby – smrtky – ženy s kosou, mnohdy v podobě kostlivce. Zobrazení smrti jako ženy má společné téměř evropská společnost, výjimku tvoří Židé, kteří smrt zpodobňují jako poutníka.

Sám autor je smrtí a násilí evidentně okouzlen, pro *Hospodářské noviny* přiznává, že při líčení krutých vražd prý čerpal ze svých nočních můr.²¹ V jiném rozhovoru opět pro

²¹ Miloš Urban: Čerpal jsem ze svých nočních můr. *Hospodářské noviny* [online]. 7.11.2003. [cit. 2010-04-01] Dostupné z [www: http://ihned.cz/index.php?p=000000_d&article\[id\]=13609840](http://ihned.cz/index.php?p=000000_d&article[id]=13609840)

Hospodářské noviny²² se svěřuje, že má rád moc nad svými postavami a fascinuje ho, že je může zabít, aniž by za to šel sedět.

Oblíbeným Urbanovým žánrem je horor, jak řekl pro Český rozhlas²³: *"To je žánr, který mi byl blízký od malička. Formativní část dětství jsem prožil v Anglii. Bylo to mezi 8. a 11. rokem života a tam jsme byli s mým bratrem po hororech jako diví. Hrozně rádi jsme je četli, protože jsme se naučili číst anglicky velice brzy a protože jsme je sledovali v televizi. Rodiče nám to zakazovali a o to víc jsme po hororech prahli a myslím si, že láska k tomuto žánru mi zůstala a vždycky jsem chtěl nějaké horory psát. Ten horor, ty vraždy, ta hrůza, která se tam děje, to jsou prostředky, které udržují čtenářovu pozornost a nutí ho rychle otáčet stránky dál. Myslím si, že hororové romány nemusí být jenom lehké žánrové čtení."*

3.3 Sedmikostelí

Román nese podtitul *gotický román z Prahy*, můžeme tedy předpokládat, že v duchu starých gotických románů neboli románů hrůzy se v nějaké míře motiv násilí a smrti objeví, nejspíše v podobě vraždy. Vraždy, která má za úkol čtenáře v souladu s gotickým románem vyděsit a šokovat. Pocity strachu navozuje typicky gotické prostředí, historické centrum Prahy se starými kostely, jeho magičnost a také probíhající roční období, ponurý podzim.

První motiv násilí je zobrazen hned na úvodních stránkách knihy, v dost brutální podobě – architekt Petr Záhír je unesen, surově zbit a přivázan za nohu na srdce zvonu v kostele svatého Apolináře, kde ho únosce rozhoupává, dokud nepřijede policie. Záhír má několik polámaných žeber a otřes mozku. Celý čin je o to strašnější, že lano je provlečeno přímo dírou v noze mezi kotníkem a Achillovou šlachou. Myslím, že v tomto prvním případě se nesnažili Záhíra zabít, ale pouze vystrašit. Po výhrůžných dopisech to mělo asi být něco jako poslední varování, aby si konečně uvědomil, že možná něco dělá špatně.

V *Sedmikostelí* se poprvé vyskytuje smrt v podobě sebevraždy, která se odehrála v minulosti. Květoslav Švach dostane od policejního náčelníka za úkol hlídat inženýrku Pendelmanovou, kterou někdo sleduje a vyhrožuje jí. Nejprve se ale dozvídá, že právě její

²² FISCHER, Petr. Miloš Urban: Fascinuje mě, že můžu někoho zabít, a nepůjdu sedět. *Hospodářské noviny* [online]. 3.4.2009, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z [www: http://hn.ihned.cz/c1-36583120-milos-urban-fascinuje-me-ze-muzu-nekoho-zabit-a-nepujdu-sedet](http://hn.ihned.cz/c1-36583120-milos-urban-fascinuje-me-ze-muzu-nekoho-zabit-a-nepujdu-sedet)

²³ FALTÝNEK, Vilém. Miloš Urban: V dětství nás strašili, že nás někdo unese. Český rozhlas [online]. 24.4.2005, [cit. 2010-04-01] Dostupné z [www: http://www.radio.cz/cz/clanek/65789](http://www.radio.cz/cz/clanek/65789)

manžel, náměstek tehdejšího ministra práce a sociálních věcí, spáchal před lety sebevraždu velmi neobvyklým způsobem, protože mu někdo vyhrožoval – *vjel svou těžkou limuzínou na zamrzlou hladinu Orlické přehrady a zamířil přímo k výpusti, kde se led neutvořil. Auto se propadlo a zmizelo beze stopy. Následující noci přišel nový tuhý mráz a přehrada zamrzla celá. Vůz s mrtvolou zůstal pod ledem, vyprostili jej až za týden.*²⁴ Švach ale opět v případě selhává a Pendelmanovou neuhlídá, najdou ji oběšenou na mostním pilíři. Smrt má vypadat jako sebevražda a k tomu se přikloní i oficiální verze případu. Po této události je Květoslav od policie vyloučen, avšak asi po dvou měsících je předvolán, aby vypovídal o případu Petra Záhira, a zároveň je pozván do kanceláře plukovníka. Tam se setkává s podivnou dvojicí, šlechticem Matyášem Gmündem a jeho společníkem Raymondem Prunclíkem, kteří si jej vybrali jako průvodce po pražských gotických kostelech, na jejichž renovaci chtějí přispět. Ve stejné kanceláři se také seznamuje se svoji spolupracovnicí Rozetou Bělskou, záhadnou ženou, která před ním zjevně něco skrývá. Zanedlouho Švach navštěvuje v nemocnici první oběť, Záhira. Ten mu svěří, že mu před únosem někdo vyhrožoval stejným způsobem jako Pendelmanové a najme si ho jako osobního strážce. V tu chvíli Švacha napadá, že mezi oběma případy může existovat nějaká spojitost. Nakonec zjistí, že podobné dopisy dostávají ještě dva lidé – architekti Řehoř a Barnabáš. Všem čtyřem osobám také kdosi poslal dlažební kostku.

K další děsivé vraždě dojde na Vyšehradě před Kongresovým centrem. Na špice stožárů někdo narazil obě odřezané lidské nohy, tělo nenašli, ale v oběti identifikují architekta Řehoře. V tomto okamžiku již začíná Švachovi postupně docházet, co by mohlo všechny oběti spojit – jsou to buď architekti, nebo inženýři, kteří mají něco společného s násilnou proměnou a modernizací Prahy. Přijde tedy i na to, že sebevražda manžela inženýrky Pendelmanové byla naprosto zbytečná, výhrušné dopisy nepatřily jemu, ale jeho manželce. Z tohoto zaběhnutého schématu, inženýrů a architektů, vybočuje únos a následná brutální vražda dvou mladíků. Někdo na policejní stanici postupně pošle čtyři fotografie, ale teprve na poslední z nich jde vidět hrůzný obraz: *Ten, co měl nápis na svědomí, byl svlečen donaha a od hlavy k patě pokryt týmž svinstvem, jakým znečistil kostelní zeď. Kůže se dusila pomalu a dlouho, utrpení muselo být strašlivé. Nádobku od barvy mu patrně vtloukli do úst ještě za živa. Druhý hoch, nejspíše kryl prvnímú záda a byl za to potrestán mírněji – smrtí rychlou a méně útrpnou; v obličejí měl netečný výraz. Jeho mrtvola však nebyla zohavena o nic méně*

²⁴ URBAN, M. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. 2. vyd. Praha: Argo, 2001, s. 46. ISBN 80-7203-350-6

*než kamarádova: do rozpáraného břicha mu vrazili polovinu skateboardu.*²⁵ Chlapci tedy byli zavraždění kvůli své hlouposti a rebelanství, protože zhanobili katedrálu. Skateboard jednoho z nich byl přeražen a byl na místě ponechán jednak jako důkaz pro policii a jednak také jako výstraha pro další potencionální útočníky, kteří by se pokusili poničit jakýkoliv chrám Páně.

Zajímavým momentem je v knize i okamžik, kdy se propadne silnice v Resslově ulici a je omezena doprava. Jsou navrženy dva způsoby opravy - radikálním řešením má být vybetonování celého podzemí, citlivější metodou mělo být poskytnutí místa archeologům, kteří by díru prozkoumali a pokud by se neprokázalo, že sklepení má kulturněhistorickou hodnotu, byly by využity jako podzemní garáže a kolektory tepla. Zastáncem prvního řešení je architekt Barnabáš, pomalejší řešení propaguje inženýr Záhír. Oba jsou velkými rivaly už několik let, ovšem společně se kdysi podíleli na špatném projektu sídliště, ve kterém byl použit nový protipožární systém, vyráběný firmou, jejíhož ředitele Barnabáš dobře znal. Zanedlouho ale začali v objektu na rakovinu umírat lidé a oba se rozešli ve zlém. Po nehodě, při které zmizí v díře v zemi taxík i s řidičem, je na rychlo rozhodnuto díru vybetonovat. To je ovšem zásah, který si vyslouží surovou odplatu. V jámě zalité betonem Švach narazí na červenobílou silniční bójku, když přijde blíž a poklekne před ní, zjistí, že se bójka hýbe, pod ní objeví hlavu člověka a snaží se ho vytáhnout. Člověk zaasfaltovaný ve svislé poloze do zalité jámy je Barnabáš: *Tvář vypadala jako přerostlé rajske jablko. Byla zdecimovaná a popálená. pokrývaly ji šedivé a černé strupy - zaschlé cákance cementu a téru. Nebožák byl v bezvědomí a očividně se dusil, chroptěl a lapal po dechu. Vypoulené oči měl podlité krví a obrácené v sloup. Z rozbitých rtů stékaly růžové sliny, ozývala se delirická slova. Příšerná mluvící řepa na černém políčku páchnoucím po dehtu, zvadlých růžích, shnilých pomerančích a připáleném mase.*²⁶ Švach se jej pokouší vytáhnout, to se mu ale nepodaří, předběhne ho auto, které dostane smyk a urazí Barnabášovi hlavu. I ten je tedy potrestán. Zabit je ovšem také Barnabášův osobní strážce, kapitán Junek, kterému někdo propíchne hlavu tenkou starožitnou dýkou. Tato smrt měla být nejspíše trestem za Junkovu domýšlivost a nedostatek pokory. V této chvíli mě také, právě díky zmíněné starožitné dýce, poprvé napadla spojitost mezi spáchanými vraždami a rytířem Gmündem. K dalším vraždám už nedojde, ale někdo zaútočí přímo na Švacha. V podkroví karlovského chrámu jej Rozeta

²⁵ URBAN, M. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. 2. vyd. Praha: Argo, 2001, s. 222. ISBN 80-7203-350-6

²⁶ URBAN, M. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. 2. vyd. Praha: Argo, 2001, s. 272-273 ISBN 80-7203-350-6

úmyslně shodí do trychtýře, tvořícího klenbu. Probouzí se až v hotelu Bouvines, v Gmündově apartmá a konečně se dozvídá o tajemných vraždách a jeho úloze v nich, o Gmündovi, Prunclíkovi i Rozetě, i tom, že všichni jsou členy Bratrstva Božího těla.²⁷ Gmünd mu tpělivě vysvětluje, že Bratrstvo je již od 14. století vázáno povinností ochraňovat stavby vztyčené jejich předky a obhazuje své činy tím, že je přeci lepší, když zemře pár hloupých, neschopných a nemorálních architektů a úředníků, než aby zahynuli všichni udušení kouřem ve vlastním městě. Z epilogu pochopíme, že sám Květoslav se stal členem Bratrstva, a pod novým jménem Dalimil je kronikářem jejich „malého světa”.

Je nám tedy jasné, že se podařilo záměry Bratrstva uskutečnit, Praha se vrátila do doby svého největšího rozkvětu. Na živu je nakonec ponechán i architekt Záhír, kterému byla za pokání a za to že přežil svou vlastní popravu Rozetou udělena milost.

3.3.1 Shrnutí

Násilí i smrt v tomto románu mají být trestem za to, že se oběti podíleli na zhoubě Prahy, že nemají úctu k minulosti a tradicím, ale ani k lidskému životu. Postupně jsou vražděni všichni, kteří se nějakým způsobem podíleli na destrukci Sedmikostelí (sedm gotických kostelů – Emauzy, Karlov, Sv. Štěpán, Sv. Apolinář, Sv. Kateřina, kostel Zvěstování Panny Marie na Slupi, posledním je již neexistující kaple Božího těla na Karlově náměstí). Série vražd v tomto románu je provedena s velmi dobře promyšlenou krutostí a má až divadelní efekt. Do jisté míry vraždy připomínají jakýsi rituál, poskytnutí obětí něčemu “vyššímu”, v tomto případě oběti duchovnímu ideálu znovuoobnovené minulosti. Všichni jsou zabiti, svými vlastními ničícími nástroji. Pouze jediné násilí – pokus o vraždu nakonec smrtí neskončí. Inženýr Záhír jako jediný svých činů lituje, a především si dobře uvědomuje si, kde a co udělal špatně a snaží se své chování napravit.

Vraždy naprosto odporují zažitému schématu tradičních gotických románů, ve kterých oběti bývají zavražděny především z podlých pohnutek. Jejich zabití nemívá formu pomsty, ale spíše formu výchovnou. V *Sedmikostelí* se tedy objevuje převrácení gotické tradice²⁸ –

²⁷ **Bratrstvo Božího těla** - symbolem tohoto tajného bratrstva je obruč a kladivo. Vznik spolku je datován do 70. let 14. století na dvůr císaře Karla IV., kdy se dali dohromady čtyři Karlovi stoupenci. Po smrti jednoho z nich založili toto bratrstvo především proto, aby se dál v Praze stavěly chrámy v podobě, jakou určil císař, aby chránili stavby postavené jejich předky.

²⁸ DOVRTĚLOVÁ, Michala. *Gotický román a jeho proměny v próze Miloše Urbana*. Pardubice, 2009. 68 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filosofická.

vraždění jsou špatní a vrahy ti dobří. Je to dáno i tím, že v gotickém románu je přesně rozpoznatelné dobro a zlo a v *Sedmikostelí* téměř do poslední chvíle netušíme, kdo je vlastně na straně dobra, ačkoli celou dobu nejspíše sympatizujeme s Květoslavem.

Motivické varianty smrti a násilí se v románu *Sedmikostelí* objevují v podobě pokusu o vraždu, sebevraždy a útočných vražd. Tyto motivy jsou rovnoměrně rozloženy v celém románu s jasnou převahou smrti - vraždy. Smrt je zde motivem mysteriózním, je jisté, že vraždy páchá stejná osoba, avšak po celou dobu je neurčitá, do závěrečného vysvětlení netušíme, jaký vraždy mají smysl a jakým způsobem mají vyústit. Zároveň je možné motiv násilí a smrti označit za motiv vázaný, tedy takový, jež nemůžeme odstranit bez narušení chronologické a příčinné posloupnosti událostí.

3.4 Stín katedrály

Při vyhledávání informací o Urbanově páté knize většinou najdeme její zařazení do žánru temného thrilleru, hororu, detektivky i gotického románu. Ve všech těchto žánrech se opět předpokládá výskyt něčeho děsivého, něčeho co má za úkol nás čtenáře vyděsit a vyvolat napětí, očekává se zápleтка založená na zločinu, většinou na vraždě. Předem tedy víme, že se něco podobného objeví i ve *Stínu katedrály*, otázkou zůstává, v jaké formě a s jakou funkcí.

Podtitulem *božská krimikomedie* autor poměrně jasně naznačuje jistou spojitost s dílem *Božská komedie* Danta Alighieriho, to může napovídat, že v souladu s jeho putováním Peklem, Očistcem a Rájem bude možná podobně putovat i hlavní hrdina *Stínu katedrály*. Místo zbožtělé Beatrice jej však provází bývalá manželka Sidonie.

Na první stránce knihy je popsána rvačka u katedrály, první vyjádření násilí, jejími protagonisty jsou dva vysoce postavení duchovní – páter Josef Kalandra a Julius Maler, z nichž první zmiňovaný je hned následně zavražděn. Hlavní hrdina historik Roman Rops k nim dodává: *Jupiter a Saturn pod pětistou růží průčelní chrámové rozety. Znal jsem je oba, jejich počínání mě nerozhořčilo ani nepřekvapilo, ten střet se dal očekávat. Ale že k němu došlo teď a tady, to mě udivilo.*²⁹ Z tohoto vyplývá, že oba duchovní mezi sebou měli nějaké dlouhotrvající spory, které Ropse nepřekvapily. Přesto se o tom, že vrahem by mohl

²⁹ URBAN, M. *Stín katedrály: božská krimikomedie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003, s. 9. ISBN 20-7203-508-8.

být přímo Maler v knize zmiňuje pouze jednou - v rozhovoru se ho na incident zeptá, ten mu vypráví, že jej páter Kalandra napadl první, protože spolu měli spor kvůli opravě srdce zvonu sv. Zikmunda. Ropsovi to jako odpověď stačí a dál po těchto událostech nepátrá.

Již po vraždě Kalandry autor naznačuje, že by do celého příběhu mohl být připleten i okultismus či nějaká náboženská sekta, neboť zavražděný páter je pohřben v základech opravované katedrály svatého Víta hlavou dolů. Tady se nabízí zmínit, že hlavou dolů byl na vlastní přání ukřižován svatý Petr, protože se necítil hoden zemřít stejně jako Ježíš. Zároveň se hlavou dolů zazdívaly oltáře starých bohů, aby v nové době neměli už žádnou moc, a konečně převrácený kříž neboli kříž svatého Petra ve 20. století začali používat jako symbol satanisté, kteří v něm viděli negaci křesťanství. Vrah odsekne Kalandrovi ruku a uloží ji v katedrále jako relikvii. Když potom do katedrály na anonymní pozvání dorazí Rops je světlí rukou fascinován, zbožně ji bere do rukou a v této situaci jej zastihne policie. Okamžitě je považován za vraha, ale policejní vyšetřovatelka Klára Brochová najde důkazy, které to jasně vyvrací.

Zajímavá je i událost, kdy Ropsovi v katedrále ujede pod nohama žebřík, takže málem spadne do kostelního davu. Rops si v první chvíli myslí, že šlo o pokus o vraždu, ale můj názor je ten, že se ho nepokusili zabít, jen nějakým způsobem vystrašit a varovat, přinutit ho, aby se v řešení případu vraždy více angažoval, aby pochopil, proč musel Kalandra zemřít.

Vzápětí se znovu objevuje násilí v podobě ukřižování, i když ukřižování není přímou příčinou smrti. Fulcanelliho pomocník Henryk je totiž ještě před tím, než jej přiváží na kříž k Ježíši Kristovi, probodnut. Když ho starožitník Unterwasser náhodou najde, ještě žije, ale krátce na to při převozu v sanitce umírá. „*nauč se znát původ kovů*“ (Rut k Romanovi) a Roman se toho chyt: „*Nevědomost je příčinou utrpení,*“ a Unterwasser najednou špicloval uši a už se nechechtal, když připojil, že „*to, co je hmotné, musí být ukřižováno a musí zemřít.*“ A Rut to dojel „*...aby nehmotné se vzkřísilo a mohlo žít.*“³⁰

V této ukázce Urban větou „*Nauč se znát původ kovů, které jsou v tobě obsaženy. Nevědomost je příčinou utrpení. To, co je hmotné, musí být ukřižováno a musí zemřít, aby to, co je duchovní, se vzkřísilo a mohlo žít.*“ zcela jasně odkazuje rosikruciátům³¹ a jejich významnému pravidlu. K tomuto bratrstvu se odkazuje již v první knize *Sedmikostelí*. Opět je to něco, co je Ropsovi blízké, co odhalil, co mělo být vodítkem k vrahovi.

³⁰ URBAN, M. *Stín katedrály: božská krimikomedie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003, s. 157. ISBN 20-7203-508-8.

³¹ **Rosikruciáti** – tajné bratrstvo rytířů Řádu růžového kříže, které se snažilo o syntézu víry a poznání, vlivem rosikruciánů se mělo vyvinout nové pravé křesťanství. Více viz Poznámky

Nejbrutálnějším způsobem je motiv smrti zobrazen u třetí vraždy, kdy je zabit a vykuchán Fulcanelliho pomocník, mladík Radim. Zpočátku netušíme, o koho se vlastně jedná, protože autor popisuje hrůznou scénu nazdobeného vánočního stromčku lidskými i zvířecími orgány, vedle lidského těla je totiž pověšeno i vykuchané tělo prasete, ale neuvádí, kdo je obětí. Na to přijde až sám Rops, a dokonce najde i jeho mrtvolu uloženou do dřevěné rakve za hlavním oltářem. Mladík Radim měl v celém případě ještě jednu důležitou úlohu – maloval na stěny katedrály rohatá kolečka, symboly satana.

V samotném závěru dochází, jak je u Urbana zvykem, k překvapivému odhalení vrahů – Rops i Sidonie jsou pozváni do katedrály, teprve tam po několika dalších indiciích od mnicha Benona Ropsovi dojde, kdo za vše může - arcidiakón Kilián Urban a Julius Maler. Oba k nim přijdou jako přízraky v helmách svatého Václava a svatého Víta. Malera zabije sám Urban, toho nakonec zapíchne misericordii Roman Rops. Sidonii před smrtí zachrání Klára a sama přijde o ruku.

Dozvídáme se, že iniciátorem všeho byl Kilián Urban, Ropsův spirituální otec, který páchal zločiny z lásky k němu, jeho motivem je touha vlastnit, mít sobeckou kontrolu nad druhým člověkem. Maler byl pouze jeho pomocník, kterému šlo o svatovítský poklad slíbený za odměnu. Páter Kalandra se stal obětí, protože ho Urban nenáviděl - požehnal manželství se Sidonií, sám Rops jej považoval za otce. Musel zemřít, protože byl Ropsovi blízký, jeho smrt jej měla přivést na správnou stopu vraha, který chtěl být odhalen. Pomocného dělníka Henryka zabili jen proto, že je zahlédl na schodech do chrámové pokladnice a začal se vyptávat. A Radim musel zemřít, protože byl při tesání rohatých koleček přistižen a mohl by něco prozradit. Oba tedy původně zemřít neměli, kdyby se ovšem sami nějak nesnažili do případu zasáhnout, a především kdyby Rops všechny náznaky a stopy, které mu vrah zanechal, pochopil dříve. Všechny vraždy byly naaranžovány tak, aby odkazovali na Fulcanelliho a jeho pomocníky – k useknutí ruky použili jeho úhelnicí, Henryka propíchli železným odpichovadlem a Radima zabili zubatou kamenickou sekyrou. Fulcanelli měl vraždy páchat pod vlivem knihy Tajemství katedrál i působení prostředí Svatovítské katedrály, tím se také vrah v podobě Kiliána Urbana nakonec obhazuje.

3.4.1 Shrnutí

Tentokrát jsou motivickými variantami smrti a násilí useknutá ruka, ukřižování, pokus o vraždu, „vykuchání vnitřností“, vražda. Příběh je rámován motivem useknuté svčící ruky. Zatímco na samotném začátku knihy patří useknutá ruka, o které si Roman Rops myslí, že je to relikvie, zavražděnému páterovi Josefu Kalandrovi, v závěru knihy jde o useknutou ruku policistky Kláry Brochové, ta ovšem na rozdíl od Kalandry nezemře. Všechny vraždy se odehrají přímo v katedrále, která jim vytváří dokonale temnou a mystickou kulisu. Místy budí zdání, že vraždí přímo katedrála, místo kde se mísí křesťanská tradice s tradicí pohanskou, okultistickou. Stejně působí i Fulcanelliho kniha Tajemství katedrál. Je to nakonec právě kniha, na kterou se vrah odvolává – dodala mu odvalu, v jejím duchu vraždy zinscenoval – její špatná interpretace a zneužití toho, co říká. I zde se objevuje Urbanova brilantní hra se jmény, nejen dvojí postava Fulcanelliho, ale především závěrečné odhalení vraha, kdy po hlubším zamyšlení pochopíme, že nám autor naznačuje, že vrah Kilián Urban je on sám.

Všechny vraždy mají působit jak nápovědy a stopy, celou dobu ovšem netušíme, komu jsou tyto nápovědy určeny. Smrt je zde tedy opět motivem mysteriózním a vázaným, ve všech případech se motivy smrti objevují zároveň s motivy náboženskými. Jsou o to hrůznější, že se v jejich blízkosti často vyskytují i projevy okultismu. Nově se objevil i motiv smrti zvířete – prasete.

3.5 Santiniho jazyk

Na oficiálních internetových stránkách Miloše Urbana³² je uvedeno, že *Santiniho jazyk* lze číst jako volné pokračování románu *Stín katedrály*, a zároveň, že jde o jediný román od prvotiny *Poslední tečka za rukopisy*, který není tak úplně černý - to jsou jen dva z mnoha protichůdných názorů na toto dílo. Oproti předchozím dvěma románům se *Santiniho jazyk* vymyká nejasným zařazením do konkrétního žánru. Tentokrát jsme tedy nemohli předpokládat žádný určitý výskyt a zobrazení analyzovaných motivů.

³² <http://www.milos-urban.cz/>

V jediné z rozebíraných knih je v *Santiniho jazyce* násilí od počátku spojováno s konkrétní postavou, s Viktorií Unterwasserou, respektive s jejím dvojčetem Aurelií. Obě postavy jsou často zaměňovány, ani sám hlavní hrdina Martin Urmann nejdříve netuší, se kterou z nich má právě tu čest. Martin Urmann je zaměstnancem pražské reklamní agentury Stellar Brusque, my se s ním setkáváme v okamžiku, kdy mu jeho šéf Kňour dá velmi zajímavý pracovní úkol – najít univerzální větu, která dokáže prodat naprosto cokoliv. Ač se mu to nejprve zdá jako nesmysl, o opaku ho přesvědčí návštěva Svatovítské katedrály, přesněji řečeno hrob Jana Nepomuckého. Opět se vyskytuje Urbanovo známé prostředí, gotická katedrála, v tomto případě se ale děj stěhuje spíše na venkov, do prostředí staveb Jana Blažeje Santiniho. Po jeho stopách se Urmann vydává nejprve do knihovny pražského Klementina, kde znovu narazí na zvláštní knížku, s reprodukcí kamenné sochy Jana Nepomuckého na obalu i na její majitelku. Pokusí se knihu vzít, ovšem v tom okamžiku se poprvé dostává do přímého střetu s Viktorií. Ta jej totiž bodne pletací jehlicí do zápěstí a tím rozehraje další pátrání nejen po Santinim a tajemné knize, ale i po ní samotné. Průvodcem se Urmannovi stává historik Roman Rops, starý známý ze *Stínu katedrály*, společně navštěvují Santiniho stavby a hledají jeho tajné vzkazy – ty mají dát dohromady onu univerzální větu. Po všech stavbách Urmanna pronásleduje jehou šéf Kňour i s jeho spolupracovnicí Terezou.

V okolí každé Santiniho stavby dojde ke zvláštní vraždě, a obětí je následně odstraněn jazyk. Zhruba od poloviny knihy už ale tušíme, kdo nejspíš vrahem bude. K závěrečnému odhalení dojde v kapli na Zelené hoře, tam Urmann s Ropsem najdou Kňoura, Terezu, Viktorii i postřelenou Aurelku. Kňour je drží jako rukojmí, dokud mu někdo z nich neprozradí Santiniho univerzální větu. Do ticha potom promluví Aurelie – odhalí se jako vrah a přizná co, provedla s jazyky svých obětí – rozkousala je a vyplivla do úrodné půdy. Považuje jazyk za největší lidskou zbraň. V kapli dojde k závěrečnému boji – Urmann s Terezou se pokusí Kňoura odzbrojit, na poprvé se jim to nepodaří a Kňour bodne Urmanna do stehna šípem. Zatímco se Rops snaží Kňoura zdržet tím, že mu slíbí, že mu v kapli najde poslední zprávu, Urmann nahmatá znaky na podlaze. Společně zprávu rozluští a jako univerzální jim vzejde věta: Konej, ale neublíž. S tímto vyzněním se spokojí všichni kromě Kňoura, ten ve vzteku uhodí Terezu zbraní do obličeje. Tím spustí další lavinu násilí – Urmann mu podrazí nohy, Rops zkroutí ruce. Oběma se však vykroutí a než má možnost začít do někoho střílet, probodne ho Viktorie dvěma pletacími jehlicemi.

Kniha končí závěrečným prologem. Ten má formu kapitol věnovaných každému ze čtyř hlavních hrdinů. Aurelii – ze zranění se zotavila a nyní je v léčebně. Znova se objevuje motiv jazyku, Aurelie se kdysi sama při pohledu do zrcadla překousla a spolkla. Viktorii – čeká až sestru pustí a budou moci žít konečně spolu. Tereze – žije s Martinem, spřátelila se i s dvojčaty. Martinovi – získal všechny tři ženy, dál navštěvuje Santiniho stavby.

3.5.1 Shrnutí

Tentokrát jsou oběťmi neobvyklých vražd naprosto nevinní lidé – provinili se snad jen tím, že si dovolili promluvit s Martinem Urmannem, na nich samotných nikomu nezáleží. Vražednými nástroji jsou důmyslně sestrojené jakési mechanické hračky, vrahem je vyšinutá osoba. *Santiniho jazyk* se liší od předchozích románů tím, že se zde nevyskytuje policejní složka, po vrahovi zkrátka nikdo nepátrá. Dalším viditelným rozdílem od předchozích románů je to, že se první zobrazení smrti objevuje téměř až v polovině knihy, zatímco v *Sedmikostelí* a *Stínu katedrály* dojde k vraždě hned v první kapitole. A nakonec se čtenář musí spokojit s vysvětlením, že vražedkyně je už předem zbavena jakékoliv viny, protože je prostě šílená. Zvláštním úkazem pojícím se s motivem smrti je Aureliina doslova nadlidská síla – oběti jsou po smrti vystaveny v podivných polohách.

V této knize se motivy násilí a smrti nejvíce pojí s typickým gotickým prostředím – násilnosti se odehrávají v kostelech, v klášteře, ale také na hřbitově a v podzemní kryptě. Znova se objevují vedle motivů náboženských (vraždy se odehrávají v těsné blízkosti církevních svatostánek, jednou je obětí přímo kněz) a erotických (ve dvou případech se násilí pojí se souloží hlavního hrdiny). Oproti prvnímu románu *Sedmikostelí* se ve *Stínu katedrály* i v *Santiniho jazyce* objevuje smrt a násilí spáchané na zvířeti (nejprve je obětí krysa, tu Rops zašlápne aby ji zbavil trápení, podruhé Aurelie psovi vymlátí zuby motykou, protože si dovolil na Urmanna štěkat a chtěl ho kousnout).

V *Santiniho jazyce* lze motiv smrti označit za motiv signální. Od počátku dostáváme jasné nápovědy, kdo je vrahem. U každé vraždy se vždy objeví jedno z dvojčat, závěrečné odhalení pro nás tedy poprvé není překvapením, ale pouze vyústěním toho, co po celý děj tušíme. Stejně jako v *Sedmikostelí* je smrt - vražda forma trestu, tady ale trest vlastně není ani nutný, důvody si vymyslela jen bláznivá Aurélie.

Oproti románům, ve kterých motivy násilí a smrti ještě více umocňovali hororovou atmosféru, se v *Santiniho jazyce* vraždy zdají být trošku na okraji, výrazně neposouvají děj, ani nijak podstatněji do děje nezasahují. S názory některých svých čtenářů³³ i kritiků³⁴, že jsou tyto motivy zbytečné a daly by se vynechat³⁵, ale Miloš Urban nesouhlasí: „*Jak by mohly být zbytečné? Nechtěl jsem psát santiniovský bedekr, selankovité krasojízdy od kostela ke kostelu, a veselé luštění tajemných zpráviček bych přenechal Amelii z Montmartru. Román měl být nebezpečnou duchovní cestou jednoho ztraceného člověka za svým znovunalezením. Musel být ale taky napínavý, a chtěl taky čtenářům představit mistra Santiniho. Tohle všechno tam podle mého názoru je, spolu s dalšími věcmi a démony. Jinak bych to přece nepsal.*”³⁶

3.6 Mrtvý holky

Jediný povídkový soubor Miloše Urbana obsahuje hned smrt v názvu. Ačkoliv povídky původně vůbec neměly být vydány souborně v jedné konkrétní knize, ale byly napsány spontánně nebo na zakázku, kniha nepůsobí jen jako pokus vyplnit místo, než vyjde Urbanův nový román. Ze znalosti všech jeho předchozích knih můžeme předpokládat, že bude i v těchto kratších textech povídky pokračovat ve svých oblíbených žánrech detektivky a hororu. Tak trochu to možná naznačuje i již neodmyslitelný podtitul - *10 divných povídek*. Urban tento návrat ke svým starým textům nazval „*strašným utrpením, doslova obcováním s mrtvolami*“.³⁷

Z deseti povídek jako ukázky uvedou jen tři, podle mého názoru zásadní texty. Povídka *Občina* se od ostatních v mnohém liší, ústřední dvojicí není muž a žena, ale trojice pes, jeho pán a dvojice dívek. Také děj je umístěn v netradičním Urbanovském prostředí - ne ve městě, ale v lese.

³³ Názory čtenářů jsou uvedeny v Příloze

³⁴ ZEMANČÍKOVÁ, Alena. Vraždy na posvátných místech. *Literární noviny*. 27. 12. 2005, 1, s. 11.

³⁵ www.knihovnice.cz [online]. [cit. 2010-04-10]. *Knihovnice. pokladnice plná knih*.

Dostupné z WWW: www.knihovnice.cz. ISSN 1802-2790.

³⁶ Citováno z rozhovoru s Milošem Urbanem vytvořeným pro tuto bakalářskou práci, který je uveden v Příloze.

³⁷ NEZBEDA, Ondřej. Estetika erotického temna. *Týden* [online]. 19.4.2007, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z [www: http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/rozhovory-z-kultury/estetika-erotickeho-temna_8814.html](http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/rozhovory-z-kultury/estetika-erotickeho-temna_8814.html)

Příběh se odehrává na svatodušní neděli, pán s jezevčíkem Kukim se vydává na podvečerní procházku do lesa. Cestou narazí na dvojici dívek, které si hrají u lesa a okamžitě se zabaví hraním si s Kukim. Jeho pán je tím překvapen, pes obvykle tak přátelský nebývá. Cestou dál se Kuki k dívkám ještě několikrát vrátí, až si pro něj pán musí znovu dojít. Tentokrát se mu ale na dvojici dívek něco nezdá: *Prováděly nějaké kejkle. Ta tmavá zvláště, do něměho rytmu houpala rukama, obracela oči vzhůru a vysokým hláskem nabádala druhou, ať to dělá po ní; musí mít oči široce otevřené, co nejvíc vytočené, aby panenky, jak řekla, nelákaly mouchy, ovády a ptáky. Vzájemně se kontrolovaly, jestli dokážou duhovky úplně vykroutit a ukázat jen bělma. Třepaly se jim při tom očním úsilí řasy, ústa vtáhly rty dovnitř v bezzubé grimase – najednou tam stály dvě malinké, mladičké babky. Dýchaly nepřírozně, pomalý táhlý nádech, podržení vzduchu v plicích a kašlavý výdech. Blondýnka, která dělala to, co jí tmavá řekla, a navíc u toho vyplazovala jazyk, z ničeho nic zbledla a svalila se na pažit.*³⁸ Po tomto incidentu do psa dokonce kopnou, jeho pán si ho odnáší v náručí hlouběji do lesa. Když si tam potom zapálí dýmku a o události přemýšlí, Kuki se opět někam zaběhne. Cestou zpět, když ho hledá, uvidí opět dívky provádět snad jakýsi obřad. Kukiho nikde nenajde, jen v trávě zakopne o zvířecí nohu čerstvě vyrvanou z kloubu a v zápětí uslyší chichot dětí. Manželce nikdy neřekne, co se s Kukim stalo, prosí ji, ať už se na to nikdy neptá.

V této zvláštní povídce jsme nejspíše svědky jakéhosi zvláštního obřadu. Protože se odehrává v podvečer svatodušní neděle, tedy na Letnice, nabízí se zmínit, že kromě toho, že Letnice se slaví od příchodu křesťanství 50 dní po Velikonocích, je možné vysledovat, že v českých zemích ještě dlouho poté přetrvávaly v tento den staré pohanské obyčeje – pohané přinášeli dárky studánkám, zabíjeli oběti, které následně obětovali zlým duchům. To se nejspíše stalo i Kukimu, stal se obětí zlým duchům. Ovšem kde dvě malé dívky přišli k těmto znalostem, a jak zvládli zabít psa, zůstane asi záhadou. Nejhrůznější je ale právě nevyřešená skutečnost.

Smrtečka původně vyšla v knize povídek *Už tě nemiluju*, edice Česká povídka nakladatelství Listen. Tentokrát je ústřední dvojicí opět muž a žena, staří přátelé. Vypravěč pozve kamarádku na oslavu svých narozenin na piknik do přírody, kde mezi nimi dojde k pohlavnímu styku, který ovšem nevyvrcholí příjemným pocitem. Vše se zdá být v pořádku až do chvíle, kdy se ona začne neovladatelně třást, bolestivě mu sevře zápěstí a on zjistí, že

³⁸ URBAN, M. *Mrtvý holky: 10 divných povídek*. 1. vyd v souboru. Praha: Argo, 2007. s. 50. ISBN 80-7203-870-1

je uvězněn v ní. Ihned mu sice dojde, že nejspíše jedná o „malou smrt“, to mu ovšem není nic platné. Poněkud perverzním způsobem se z jejího sevření vysvobodí, nepodaří se mu ji však probudit. Nejprve ji chce v lese zakopat, jenže pod hlínou je skála a hrob by byl příliš nápadný, nakonec ji hodí do řeky a pokusí se potopit ji pod kamenem. Tělo se vynoří a je proudem unášeno, rozběhne se za ním a najde ji sedět uprostřed jezu před městem. Začne se doopravdy bát a chce ji vytáhnout, voda je však oba odnáší po proudu dál. Když se znova vynoří, je ona už při vědomí. Po jejich společném dobrodružství, mu stále volá. Když zavolá po deváté, řekne jí: „*To bylo doufám naposled. Protože jestli mě nenecháš na pokoji, zabiju tě už doopravdy.*“³⁹

V této povídce je motiv smrti popsán jedinečným způsobem, v žádném jiném Urbanově díle se podobné zobrazení neobjevuje. Variantou smrti je tentokrát tzv. „malá smrt“, neboli orgasmus.

Závěrečná povídka *To strašný kouzlo podzimu*, jejíž podtitul zní variace na *Raimiho, Cavea a Eichendorffa*, je dle mého názoru ten nejlepší ze všech Urbanových textů. Do jisté míry je to dáno i tím, že vypravěčem je částečně někdo nám naprosto cizí. Téměř do posledních stránek netušíme, o koho jde, a jaký má k hrdinům povídky vztah. V úvodu dívka vypráví příběh svého spolužáka, který rád chodil do přírody a jednou sebou výjimečně vzal i kamarádku a stalo se něco zvláštního. Všechny, kteří ho ten den poslouchají, před tím zrazuje: „*Holka les probudí, něco v něm zažehne...*“⁴⁰, a přebírá roli vypravěče. Vyjeli spolu o podzimním víkendu, chtěl ji vzít na své oblíbené místo kdesi v kopcích, do opuštěného altánku. Už cestou se mění počasí, zatahuje se a začíná pršet. Musejí se schovat, Renata se ale v altánku bojí velké bílé sochy, kterou někdo poničil a oči vymaloval rudou fixou. Chlapec tedy sochu shodí do trávy a zahrabe listím, to ale Renatu vyděsí ještě víc a utíká do lesa. Vydá se za ní, ona se celou cestu otáčí, protože má pocit, že je něco sleduje a nakonec najdou starou chatku, ve které se schovají. Je už tma a Renata z okna pořád vidí v lese něco bílého. Prosí chlapce, ať se jde podívat, co to je. Ten ale odmítá, a proto se tam vydá sama. Chlapec ji ještě několikrát zahlédne oknem, ale zpátky do chaty Renka už nikdy nedojde. V chatě přečká noc sám a druhý den Renku všude hledá, nakonec jede domů a volá policii. Její rozsekané tělo objeví kousek od chaty pod listím, oči v hníždě straky, vymláčené zuby schované v jezevčí noře v pytlíčku ze žaludku. Teprve teď se dovídáme něco bližšího

³⁹ URBAN, M. *Mrtvý holky: 10 divných povídek*. 1. vyd. v souboru. Praha: Argo, 2007. s. 103. ISBN 80-7203-870

⁴⁰ URBAN, M. *Mrtvý holky: 10 divných povídek*. 1. vyd. v souboru. Praha: Argo, 2007, s.173. ISBN 80-7203-870-

k vypravěčce z úvodu. Vyjde totiž najevo, že to ona je cestou v kopcích sledovala, v batohu si nesla sekyru a Renku nejprve vystrašila svým bílým kabátem a nakonec ji ze žárlivosti brutálně zabila.

Tato povídka si beze zbytku zaslouží označení horor s typicky hororovými kulisami. V mnohém je poznat inspirace zmíněným Samem Raimim a jeho filmem *Evil Dead*. Tato představa je o to horší, že v rozhovoru pro tuto práci Urban přiznal, že je inspirována skutečnými událostmi.⁴¹ Znovu se vyskytuje smrt v podobě vraždy, opět jsou odejmuty z mrtvého těla orgány.

3.6.1 Shrnutí

Ve všech povídkách najdeme jeden společný rys – v každé je nějakým způsobem zobrazen vztah muže a ženy. Toto zobrazení se dá ještě rozdělit do dvou kategorií – do jedné spadají povídky *Běloruska*, *Faun*, *Vlasy*, *Záznam rozhovoru se ženou středního věku*, *Smrtečka*, *Žádný něžnosti* – v těchto povídkách je vždy zachycena jakási dominance jednoho pohlaví nad druhým. Do druhé kategorie bych zařadila povídky *Občina*, *Pražské Jezulátko*, *Štědrá noc baronky z Erbannu* a *To strašný kouzlo podzimu* – tady se kromě samotného vztahu muže a ženy vyskytují ještě další, pro Urbana typické motivy, například strach a tajemno.⁴²

V souboru *Mrtvé holky* lze vysledovat zajímavý vývoj a proměny v zobrazení násilí a smrti – knihou procházíme od „pouhého“ neobvyklého násilí v první povídce *Běloruska*, přes zdánlivou smrt ve *Smrtečce* a *Rozhovoru se ženou středního věku* až po zvrácenou a brutální vraždu v poslední povídce *To strašný kouzlo podzimu*. Smrti i násilí se zde mnohokrát obměňují, už nejde jen o to zabít co nejvíce lidí, co nejpodivnějším způsobem, ale především vystihnout podivnosti života i to, že smrt se může v jakékoli podobě objevit téměř kdekoliv. V povídce *To strašný kouzlo podzimu* se objevuje Urbanovo typické zobrazení smrti-vraždy. Dívka je zabita podivným způsobem, do poslední chvíle neznámým vrahem, na tajemném místě a posmrtně ji byly z těla vyjmuty orgány, které byly schovány na nečekaném místě.

⁴¹ Citováno z rozhovoru s Milošem Urbanem vytvořeným pro tuto bakalářskou práci, který je uveden v Příloze.

⁴² JANDOUREK, Jan. *Mrtvé holky. Literární noviny*. 01. 11. 2007, 20, s. 13

Motivy násilí a smrti lze v tomto případě označit za motiv metamorfni - zachycuje vývojovou proměnu, odvíjející se od vstupní varianty k variantě závěrečné. Vstupní varianta zaznamenává výchozí stav (násilí se kterým oběť souhlasí a spolupracuje), který se v dalších variantách mění (násilí a smrt obrazná) a ve variantě závěrečné se završuje a ukončuje (brutální vražda).

ZÁVĚR

Úkolem této bakalářské práce bylo vyhledat a analyzovat motivy násilí a smrti ve vybraných dílech Miloše Urbana a následně je vyhodnotit. Pro tyto účely bylo vybráno několik, podle mého názoru zásadních textů – romány *Sedmikostelí*, *Stín katedrály*, *Santiniho jazyk*, a povídkový soubor *Mrtvý holky*.

Texty byly vybrány záměrně – jedná se o volnou románovou trilogii a soubor povídek, postupně napsaných v průběhu několika let, lze tedy vysledovat určitý vývoj analyzovaných motivů. Ve volné trilogii pozorný čtenář najde motivy, které se ve všech třech knihách opakují a které mají dokonce i stejnou funkci, motiv smrti k nim ale nepatří. V prvních dvou románech se smrt objevuje v podobě neobvyklých vražd hned na prvních stránkách knihy, postupně se brutalita zvyšuje, vraždy jsou hrůznější a mají za úkol vyděsit nejen postavy v knize, ale i čtenáře a na konci čeká smysluplné vysvětlení. Ve třetím románu se však zobrazení smrti liší - vraždy nejsou tak detailně promyšlené, nejsou přímo spjaté s dějem, vrah je znám od poloviny knihy a své důvody k vraždě neobhájí. Od mistrně napsaných detektivních i hororových románů *Sedmikostelí* a *Stín katedrály*, kde smrt dokáže vyděsit i zaujmout a posouvá děj kupředu, se zobrazení motivu smrti v *Santiniho jazyce* změnilo v pouhou nutnost, ve snahu pokračovat v zaběhlých a osvědčených schématech. V povídkovém souboru *Mrtvý holky* se snad trochu promyšlenost zařazení motivů vrací (především v povídce *To strašný kouzlo podzimu*), na vraha opět čekáme do poslední strany, vražda je děsivá a motiv promyšlený.

Miloš Urban velmi rychle pochopil, že čtenáři násilí i smrt v literatuře vyhledávají a své romány těmito motivy bohatě protkal. V případě jeho tvorby ale vysledujeme klesající úroveň jejich zobrazení. Konkrétně v díle *Santiniho jazyk* ve mně Urban vzbudil dojem, že vraždy do děje zařadil jen proto, že si myslel, že to od něj čtenáři očekávají.

Bylo zjištěno, že motivy smrti a násilí patří v díle Miloše Urbana k motivům velmi frekventovaným a jsou poměrně rovnoměrně zastoupeny ve veškeré jeho sledované tvorbě. V případě Miloše Urbana vytváří ideální atmosféru pro tyto motivy spojení a protiklad sakrálního a profánního světa.

Velmi častou motivickou variantou násilí a smrti je odstranění nějaké části těla. Ta se objevuje ve všech analyzovaných dílech, včetně povídkové knihy *Mrtvý holky*. V *Sedmikostelí* je odstraněna hlava, ve *Stínu katedrály* useknutá ruka a vyjmuté vnitřnosti,

v *Santiniho jazyce* je odstraněnou částí hlava a především jazyk a v povídkovém souboru *Mrtvý holky*, konkrétně v povídce *To strašný kouzlo podzimu*, jsou opět vyjmuty vnitřnosti, oči a vybity zuby. Zatímco uražení hlavy a vyjmutí vnitřností jsou bezprostřední příčinou smrti, odseknutí ruky nutně smrt neznamena. Z hlediska variant motivů násilí a smrti je nejrozmanitějším dílem soubor *Mrtvý holky*, ve kterém je smrt zobrazena nejvíce způsoby. V tomto jediném díle se objevuje smrt přirozená, vražda i sebevražda, smrt zvířete, násilí páchané na dítěti a dokonce v povídce *Smrtečka* autor popisuje tzv. „malou smrt“ neboli orgasmus.

Zařazení analyzovaných motivů nemusí být vždy účelné. V řadě situací se tyto motivy objevují v těsné blízkosti motivů náboženských (v *Sedmikostelí*, *Stínu katedrály*, v povídce *Pražské jezulátko*) nebo erotických (povídka *Faun*, *Smrtečka*, *Běloruska*, *Záznam rozhovoru se ženou středního věku*, *Žádný něžnosti*), nejčastěji tedy právě v podobě vražd. Smrt je spojena i s kultem a magií (v povídce *Občina*).

Kromě knihy *Sedmikostelí* se ve všech ostatních analyzovaných knihách objevuje motiv smrti i v blízkosti zvířete – jednou je obětí pes (povídka *Občina*), prase (*Stín katedrály*) a krysa (*Santiniho jazyk*). V dalším případě napadení psa se jedná jen o zmrzačení - vyražení zubů (*Santiniho jazyk*). Ve dvou ojedinělých případech se objevuje i smrt a násilí v blízkosti dítěte – v románu *Sedmikostelí* jsou zavražděni dva chlapci teenageři, kteří se provinili zhanobením katedrály, v povídce *Štedrá noc baronky z Erbannu* je autem sražen malý chlapec, o které se ale více nedozvíme, jeho tělo nenajdou.

Urbanovy analyzované romány bývají řazeny ke gotickému románu i detektivce, do jisté míry tedy využití motivů smrti vyplývá ze žánru. V textech *Sedmikostelí*, *Stín katedrály* a *Santiniho jazyk* Urban využívá ze žánru gotického románu především tajemnou atmosféru a propojení vražd se záhadami.

Motiv smrti i motiv násilí můžeme v Urbanově tvorbě s jistotou označit za motiv intertextový, protože prochází celým jeho analyzovaným dílem. V určité podobě se smrt i násilí objevuje ve všech analyzovaných románech i v jediném povídkovém souboru. Tyto motivy se však nijak zásadně neproměňují, ve většině případů jde o zobrazení vraždy nebo pokusu o vraždu zvláště brutálním a neobvyklým způsobem.

POUŽITÁ LITERATURA:

Primární literatura:

URBAN, Miloš. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. 2. vyd. Praha: Argo, 2001. 327 s. ISBN 80-7203-350-6.

URBAN, Miloš. *Stín katedrály: božská krimikomedie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003. 280 s. ISBN 80-7203-508-8.

URBAN, Miloš. *Santiniho jazyk: román světla*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. 400 s. ISBN 80-7203-718-8.

URBAN, Miloš. *Mrtvý holky: 10 divných povídek*. 1. vydání v tomto souboru. Praha: Argo, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7203-870-1.

URBAN, Miloš. *Lord Mord: pražský román*. 1. vyd. Praha: Argo, 2008. 348 s. ISBN 978-80-257-0087-7.

Sekundární literatura:

BALÁŽ, V., KOLÁŘ, F., LIŠKOVÁ, J., PLUHAŘOVÁ, A., SYNEK, P. *Smrt jako součást života*, biologická olympiáda 2008–2009, 43. ročník přípravný text pro kategorie A, B. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2008. ISBN 978-80-86784-64-9.

HODROVÁ, Daniela, et al. *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. 1. vyd. Praha: Torst, 2001. 865 s. ISBN 80-7215-140-1.

PAVERA, Libor, VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 422 s. ISBN 80-7182-124-1.

URBAN, Miloš. *Poslední tečka za Rukopisy*. 2. vyd. Praha: Argo, 2005. 209 s. ISBN 80-7203-662-9.

URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. 1. vyd. Praha: Argo, 2001. 400 s. ISBN 80-7203-347-6.

URBAN, Miloš. *Michaela: události v klášteře svatého Anděla*. 2. vyd. Praha: Argo, 2008. 157 s. ISBN 978-80-7203-980-7.

URBAN, Miloš. *Pole a palisáda: mýtus o kněžně a sedlákovi*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. 122 s. ISBN 80-7203-783-8.

URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. 177 s. ISBN 80-7203-405-7.

On-line zdroje:

Argo.cz [online]. 2010 [cit. 2010-04-13]. Nakladatelství Argo. Dostupné z WWW: <http://www.argo.cz/autori/55846/urban-milos/>.

DIVIŠ, Libor. *Jesus.sk* [online]. 21. 12. 2002 [cit. 2010-04-12]. Okultismus a křesťanství. Dostupné z WWW: www.jesus.sk.

FALTÝNEK, Vilém. Miloš Urban: V dětství nás strašili, že nás někdo unese. *Český rozhlas* [online]. 24.4.2005, [cit. 2010-04-01] Dostupné z www: <http://www.radio.cz/cz/clanek>.

FISCHER, Petr. Miloš Urban: Fascinuje mě, že můžu někoho zabít, a nepůjdu sedět. *Hospodářské noviny* [online]. 3.4.2009, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z www: <http://hn.ihned.cz/c1-36583120-milos-urban-fascinuje-me-ze-muzu-nekoho-zabit-a-nepujdu-sedet>.

MCINTOSH, Ch. Nový věk Rosikruciánů. *MANA : časopis rozšířeného vědomí*. Zima 1996, 2, s. 2-5.

Miloš Urban: Čerpal jsem ze svých nočních můr. *Hospodářské noviny* [online]. 7.11.2003. [cit. 2010-04-01] Dostupné z www: http://ihned.cz/index.php?p=000000_d&article.

Miloš Urban In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. 4. 2. 2010 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Milo%C5%A1_Urban.

NEZBEDA, Ondřej. Estetika erotického temna. *Týden* [online]. 19.4.2007, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z www: http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/rozhovory-z-kultury/estetika-erotickeho-temna_8814.html

PÍŠA, Ondřej. Lord Mord – béčkový horor z pražského Židovského města. *Český rozhlas* [online]. 14.12.2008, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z www: http://www.rozhlas.cz/radiowave/waveculture/_zprava/525273

Satanismus In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. [cit. 2010-04-12]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Satanismus>

Www.knihovnice.cz [online]. [cit. 2010-04-10]. *Knihovnice. pokladnice plná knih*. Dostupné z www: www.knihovnice.cz. ISSN 1802-2790.

Časopisy a noviny:

ADAMOVIČ, I. Spisovatel Urban v zajetí symbolů. In *Hospodářské noviny*, 25. 10. 2005, č. 208, s. 12. ISSN 0862-9587.

FIC, Igor. Hastrman aneb Dej, o čem doma nevíš. *Tvar*. 29. 11. 2001, 20, s. 1, 4.

HAMAN, Aleš. Mystifikace na druhou. *Literární noviny*. 6. 1. 1999, 1, s. 11.

HRABAL, Jiří. „Nevím, proč bych měl být slušným autorem.“ Rozhovor s Milošem Urbanem. *Aluze*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 43-48. ISSN 1212-5547.

JUNGSMANN, Milan . Knihovnička LTN. *Literární noviny*. 27. 10. 1999, 43, s. 16.

PENÁŠ, Jiří. Pomsta gotické duše. *Respekt*. 3.1.2000 , 1, s. 12.

ZEMANČÍKOVÁ, Alena. Vraždy na posvátných místech. *Literární noviny*. 27. 12. 2005, 1, s. 11.

ZIZLER, J. Cat's cradle. In *A2*, 2006, č.1, s. 7. ISSN 1801-4542.

Bakalářské a závěrečné práce:

DOVRTĚLOVÁ, Michala. *Gotický román a jeho proměny v próze Miloše Urbana*. Pardubice, 2009. 68 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filosofická.

HRMA, Josef. *Motiv smrti v próze Jaroslava Durycha*. České Budějovice, 2009. 52 s. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filosofická fakulta, Katedra bohemistiky.

ŽILKOVÁ, Zdenka. *Svět románů Miloše Urbana*. Brno, 2008. 35 s. Diplomová práce. Ústav české literatury a knihovnictví - Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

POZNÁMKY

Okultismus - Okultismus (lat. occultus, skrytý, tajný) je souborný název pro oblast vědou dosud nevysvětlitelných jevů. Jeho učení je tajné, aby se zamezilo zneužití. Tři hlavní směry okultismu jsou astrologie, alchymie a magie. Tato učení byla nejvíce rozšířena především ve středověku. Okultismus je snaha spojit se s duchovním světem, k tomuto spojení vede dvojí cesta – prvním způsobem je hledat spojení přes Boha, druhý způsob přes Satana.⁴³

Satanismus - Satan zosobňuje zlo, špatnost, destruktivitu a je označován za otce hříchu a lži. Jméno satan původně pochází z hebrejštiny (zářivá hvězda) a v latinském překladu bible byl přeložen jako Lucifer (světloňoš). Vystupuje jako odpůrce Boha, je považován za padlého anděla. V černé magii je satan uctíván jako „dobrý bůh“, zatímco Bůh a Ježíš Kristus jsou inkarnacemi zla. Za duchovního otce novodobého satanismu je považován Aleister Crowley.⁴⁴

Rosikruciáti (rosekruciáni) - pravděpodobný je vznik na začátku 17. století, kdy v Německu vyšla základní rosikruciánská kniha, připisovaná JOHANNU VALENTINU ANDREOEVI (1586 - 1654) „Fama Fraternitatis“. V této knize autor odkazuje k myšlenkovému dědictví jistého CHRISTIANA ROSENKREUTZE, žijícího údajně ve 14. století, který psal o své cestě do Egypta, při níž objevil „tajemství růže a kříže“. Tuto postavu ovšem někteří rosikruciáni považují za symbolickou a kladou vznik svých idejí do podstatně starší doby. Další dvě posvátné knihy rosikruciánů jsou *Confessio Fraternitatis* (překlad *Vyznání rosikruciánského bratrstva*, 1615) a *Chynische Jochzeit* (překlad *Chymická svatba Christiana Rosenkreuze*, 1616).

Rosikruciátům nešlo v alchymii o výrobu zlata, ale o povznesení duše při práci – čištění substancí, výrobu tinktur a léků, jako Paracelsus věřili v celistvé učení o těle. Věřili ve velké shody, jak byly vyloženy v hermetických spisech. Tajné učení raných rosenkruciánů sestávající z gnostických, astrologických, alchymistických, lékařských, kabalistických, matematických a fyzikálních textů známých na začátku novověku, které bylo v jejich

⁴³ DIVIŠ, Libor. *Jesus.sk* [online]. 21. 12. 2002 [cit. 2010-04-12]. Okultismus a křesťanství. Dostupné z WWW: www.jesus.sk.

⁴⁴ Satanismus In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. [cit. 2010-04-12]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Satanismus>

manifestech poprvé shrnuto, je až do dnešní doby čteno a vykládáno. Pevně věřili v Krista a Písmo, tvrdili však, že mají přístup i k jiným, tajným knihám starověku a že vědí, jak tyto knihy číst. Snad v tomto případě referují o Kabale, což je, mimo jiné, prostředek k „dekódování“ Bible. Tvrdili, že jsou schopni rozumět určitým znakům a písmu, které jsou základem všeho stvoření. I to naznačuje souvislost s kabalistickou naukou, podle níž byl svět stvořen z kombinací písmen hebrejské abecedy.⁴⁵

⁴⁵ MCINTOSH, Ch. Nový věk Rosikrucianů. *MANA : časopis rozšířeného vědomí*. Zima 1996, 2, s. 2-5.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Rozhovor s Milošem Urbanem
2. Obálky knih
3. Názory čtenářů

Příloha 1

Rozhovor s Milošem Urbanem vytvořený speciálně pro tuto bakalářskou práci.

1. Co měl symbolizovat „vánoční stromeček“ ozdobený lidskými vnitřnostmi ve *Stínu katedrály*? Kde jste k tomuto výjevu čerpal inspiraci?

Je to vánoční strom ozdobený tím nejcennějším, co máme a bez čeho se neobejdeme – symbol nejvyšší oběti. Souvisí to s tím, kdo v románu ty zločiny páchá a proč.

2. Je prase, ve *Stínu katedrály*, myšleno jako symbol d'ábla?

Je to spíš varování a souvisí s odpovědí na první otázku. Katedrála stojí na místě pohanského obětiště a i tohle je svým způsobem varování: pozor, do svatostánku už se dostala strašlivá nečistota, a když to takhle půjde dál, posvátný účel místa se zcela zkaží. Zároveň je to jedna z mnoha připomínek určených Romanu Ropsovi: pohled', i ty za to můžeš, protože od nás, spravedlivých strážců pravého učení, odešel do světa pomíjivé marnosti.

3. Proč je páter Kalandra ve *Stínu katedrály* pohřben hlavou dolů? Má to nějakou spojitost s tím, že hlavou dolů byl ukřižován sv. Petr?

Opět souvislost s otázkami a odpověďmi výše – jednak je to připomínka dávného pohanského kultu, který zde byl před tím křesťanským, jednak je to varovný trest a výstraha: takhle dopadnou ti, co se zpronevěří naší věci.

4. To že byl Petr Záhir v *Sedmikostelí* pověšen ke zvonu dírou v noze bylo myšleno jen jako varování?

Spíš jako speciální varování a ohlášení příchodu nového (prastarého) řádu; trestaný člověk je spojen s nástrojem svého trestu, ale není zabit, spíš nucen (po starém způsobu) přehodnotit své názory a východiska. Záhir se teď nepoučí, v epilogu už je však přeškolen – znovu pomocí teroru.

5. Kde čerpáte náměty na vraždy? Inspirujete se u jiných autorů?

Vědomá inspirace tam není, ale jako dítě jsem náruživě četl horory a s oblibou sledoval jejich filmová zpracování, a nějak to ve mně na dlouhou dobu zůstalo. Jestli jsem něco opsal ze své podvědomé paměti, je docela dobře možné.

6. Je v knize *Stín katedrály* použit motiv useknuté ruky na začátku i na konci záměrně?

Jistě, je to obětovaný agens – nástroj, který koná. V případě Kláry je to – trochu černohumorně, že – i obětovaná ruka zákona.

7. Souhlasíte s názorem některých Vašich fanoušků, že vraždy v knize *Santiniho jazyk* jsou zbytečné?

Ne. Jak by mohly být zbytečné? Nechtěl jsem psát santiniovský bedekr, selankovité krasojízdy od kostela ke kostelu, a veselé luštění tajemných zpráviček bych přenechal Amelii z Montmartru. Román měl být nebezpečnou duchovní cestou jednoho ztraceného člověka za svým znovunalezením. Musel být ale taky napínavý, a chtěl taky čtenářům představit mistra Santiniho. Tohle všechno tam podle mého názoru je, spolu s dalšími věcmi a démony. Jinak bych to přece nepsal.

8. Mým nejoblíbenějším textem je povídka *To strašný kouzlo podzimu*, je to hodně děsivá představa, kde se vzal její námět? Byl jste někdy přímo na místě, kde se odehrává, v Bludově?

Bludov je vymyšlený topos – on tam někde v tom podhůří myslím opravdu je, ale skutečné okolí tomu fiktivnímu neodpovídá. Námět mi byl vyprávěn spolužákem na vysokoškolské koleji před nějakými 20 lety. Příběh se opravdu stal, ale jinak: do lesa odešli dva bratři, jeden druhému se ztratil, jeden z nich našel v lese chatu, kde v bouři chtěl přečkat noc – uprostřed noci mu někdo zaťukal na okno, pak do toho okna někdo mlátil, rozbil ho, otrásl celou chatou. Ten, co byl uvnitř, se tak strašně bál, že zalezl pod nějaké staré matrace, zacpal si uši a ven se odvážil až ráno. Okno bylo vytržené (či prostě vypadlé) z rámu a leželo před chatou. Ten člověk pak hledal svého bratra, ale nenašel ho, a tak se vrátil do vesnice a zavolal na policii. Pátrací četa našla jeho bratra až po dvou nebo po třech dnech hluboko v lesích, byl mrtvý -- roztrhaný či rozsekaný na kusy. Takhle jsem příběh slyšel od člověka, který to slyšel od toho, kdo to zažil a skutečně přišel o bratra tímhle bizarním způsobem. Byl prý přesvědčen, že ten, kdo tak zřídil chatu, nebyl vrah, ale právě jeho bratr, už zavražděný,

ale neochotný odejít na věčnost sám. V původní verzi byl můj přepis věrný této slyšené předloze, ale pak jsem se rozhodl příběh pozměnit a hlavní důraz přenést na vypravěče a proces vyprávění – aby největší hrůza vyplynula právě odtud.

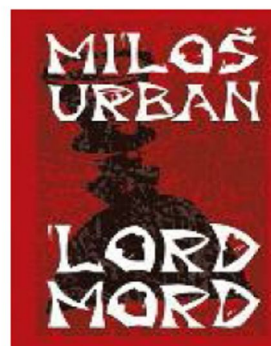
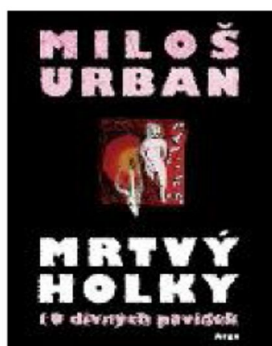
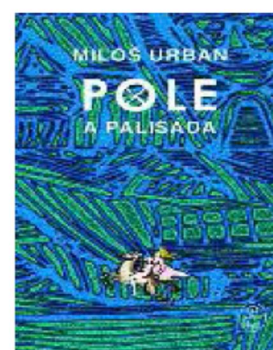
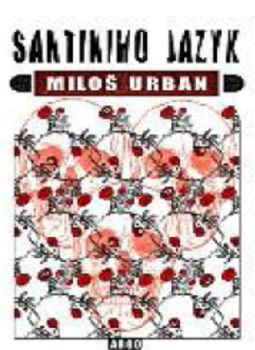
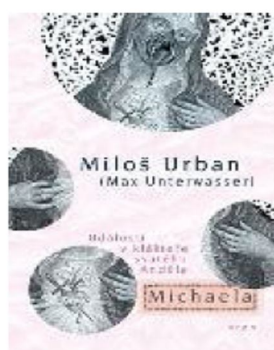
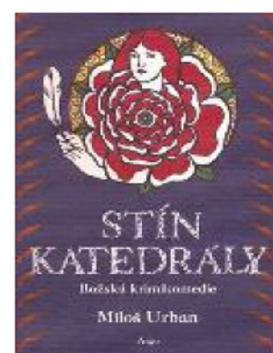
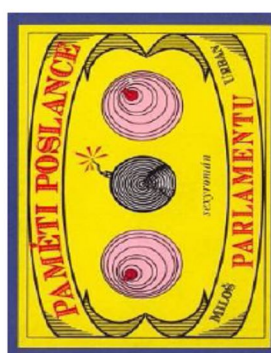
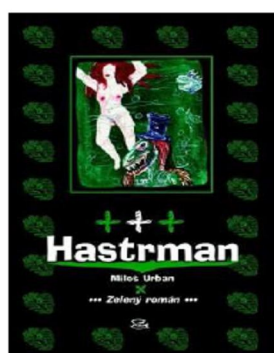
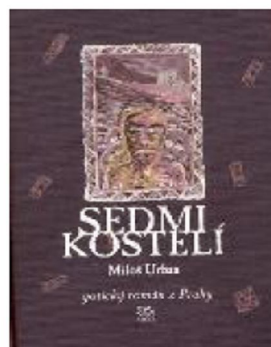
9. Při které knížce jste se naposledy bál?

Jako dítě u sbírky povídek Lost Hearts od Petera Haininga (editor). V češtině myslím tahle sbírka nikdy nevyšla. Pokud si dobře vzpomínám, právě titulní povídka (nevím už, kdo ji napsal) vypráví příběh o muži, který si k sobě do domu bere opuštěné děti a po čase (z nějakého důvodu, který si už nepamatuju) je ve sklepě sváže a vyřízne jim z těla srdce. Chlapec, o němž ta povídka je, tomuto zločinci uteče a dostane se do jiné rodiny, kde se o něho dobře starají. Bohužel za ním v noci začínají docházet dva duchové zavražděných dětí a chtějí ho dostat zpátky – chlapec a dívka stojí každou noc pod jeho oknem, v hrudi mají obrovskou černou díru, a prosí a vyhrožují, aby ten kluk šel s nimi, vždyť přece už byl jedním z nich. Ale jak to dopadne, to si už nepamatuju. Už nikdy jsem pak nic tak děsivého nečetl, přestože jsem takovéhle čtivo vyhledával.

Děkuji za rozhovor.

Příloha 2

Obálky všech vydaných knih Miloše Urbana.

Příloha 3

Názory čtenářů na Urbanovo dílo převzaty ze stránek nakladatelství Kosmas

(www.kosmas.cz/hledani_vysledek.asp?autor=Milo%9A%20Urban)

Santiniho jazyk

Da Vinciho kód po česku

Až moc mi to připomíná Da Vinciho kód...jen zasazený v českém prostředí. Děj se mi nelíbí. Nelíbí se mi ani hororová atmosféra. Jediné, co mě skutečně nadchlo, jakým způsobem se autorovi povedlo mě přikovat k internetu a hledat ony stavby. Díky knize jsem se dozvěděla velmi zajímavé věci...a hned mám typ na výlety :-)

Santiniho tajemství...

...se táhne jako červená nit celou touto napínavou knihou plnou napětí, zvratů i brilantního autorova jazyka. Knihu jsem měl půjčenou od známé, nic světoborného jsem neočekával, ale naprosto mě strhla! Přiznám se, že jsem čekal trochu jiný, promyšlenější konec-vzhledem k průběhu pátrání a všem těm děsivým událostem, takže mě konec trošku zklamal, ale přesto jednoznačně doporučuji. A minimálně dva čtenáři ze tří (nebo naopak??) budou mít nutkavou touhu navštívit např. Zelenou horu osobně.. DOPORUČUJI!!

P.S. Už teď si vybírám, do které z dalších Urbanálií se pustím:-))

Urban světloňosem

Skalní fanoušci Miloše Urbana upadají do extáze a rozjíždějí se po celé republice po stopách J. B. Santiniho... Po (jen podle mého názoru) poněkud nevyvedeném Stínu katedrály se Miloš Urban vrací ke kořenům. Ke kořenům krajiny českého venkova a ke kořenům vlastní tvorby, protože ze všeho nejvíc mi Santiniho jazyk připomněl Poslední tečku za rukopisy, snad tou radostí z odkrývání tajemství, která vystřídala světobol dřívějších hrdinů. Kniha je skutečně návratem ke světlu a podle mého balzámem na duši těm pravidelným Urbanovým čtenářům, kteří, nadáni empatií, už krapet podléhali pod vlivem předchozích příběhů trdomyslnosti.

Kniha ne pro každého.

Vynikající kniha- pokud jste četli předešlé 'temné' romány Miloše Urbana, neměli byste být zklamáni. Kniha by se měla líbit i všem zájemcům o baroko, o mysteriózni hru se světlem a

záhady, záhady téměř hororové. A určitě potěší i zájemce o architekturu. Krásně rozvíjí fantazii! Sám jsem knihu přečetl za dva dny, čte se výborně, nechtělo se mi jít ani spát! Jen konec mě tak trošku zklamal. Je sice velmi dobře vystavěný, ale něco mi chybělo.. něco málo víc k úplné dokonalosti.. Miloše Urbana lze právem označit za jednoho z nejlepších, ne-li vůbec nejlepšího, současného českého autora. Jeho knihy nejen zaujmou, ale (a to především) i obohatí. Už teď hledám něco o Santinim:-)

Stín katedrály

až na poslední místo...

Vzhled knihy a tradiční ilustrace Pavla Růta tentokrát výrazně předčí obsah (proto tři hvězdičky - za vzhled, ne jen dvě). Podle mého názoru jde o dosud nejslabší autorovu knihu: chybí gradace napětí, realita se s magií tajemně neprolíná, ale nekoncepčně a nelogicky jej střídá. Rozuzlení příběhu se odehrává na dvou stranách bez širší návaznosti na předchozí děj. Knihu mohu doporučit pouze skalním fanouškům Miloše Urbana (Josefa Urbana, Maxe Unterwassera) k založení mezi jiné Urbanálie, kterým bezesporu vévodí Hastrman.

ale je to dobré

...knihy je moc pěkná. Je to prostě Urbanův styl. Pravda, že tahle není jako jeho Hastrman (ten je samozřejmě bezkonkurenčně nejlepší) ale i tak to má něco do sebe..nevadí mi číst o takových morbidních vraždách...knihu nehodnotím jako výbornou z důvodu, že na Hastrmana prostě a jednoduše nemá.

Chce to změnu

Stín katedrály není špatná kniha, jen mě už Urbanovo morbidní a vražedné vidění světa unavuje.

Myslím že autor by měl svůj talent vést do ne tak černých končin (viz třeba Poslední tečka za rukopisy). Hastrman byl skvělý, ale tohle už mi moc nesesedlo (podobně jako 7kostelí).

Sedmikostelí

hrůza (to číst)

Kniha mi přijde nepřitažlivá, postavy schematické, děsivé scény mne vůbec nezajímají, přijdou mi kýčovité, bizarní morbidita zbytečná. Prostě asi nemám ráda gotický román...

Zajímavé, ale prázdné

Urbanovi nelze upřít rozsáhlou znalost českého jazyka, smysl pro stavbu, atmosféru, a částečně i příběh. Ale přece jenom, čím víc stránek má člověk za sebou, tím víc je to jen o rochání se ve slovech a oné atmosféře, avšak chybí něco podstatnějšího, nějaká výpověď, něco 'za příběhem', prostě co by mi utkvělo v paměti jako řekněme poselství autora i po přečtení.

Kam se to řítíš, literaturo naše?

Když si člověk přečte názory na tuto knihu běhá mu mráz po zádech. co se v dnešní době považuje za kvalitu, nad tím jen zůstává rozum stát. Ten tzv. poutavý děj je snůškou blábolů a nesmyslů, nehledě na to, že psychické problémy hlavní postavy prostupují dílem natolik, že se již po pár stránkách stává naprosto nečitelným. Nezbývá mi než vyjádřit politování nad takovouto tvorbou a varovat před její četbou. Na náhodném čtenáři pak zůstává posoudit, zda je blázen hlavní hrdina či Miloš Urban.
